

Saara L. Taalas

Kohti hybriditalouden haastetta

Keskustelua luovasta taloudesta Suomessa

2009

Sisällys

Toimeksianto ja kiitokset.....	1
Luova talous: määritelmiä ja rajouksia	4
Luovan talouden toimintaympäristöt	9
I Luovan kentän vaihdantatalous ja markkinatalous erillisinä systeemeinä	12
II Luovien sisältöjen talous	14
III Luova hybriditalous.....	18
Luovan talouden kehittämishankkeet	25
Kansainvälistyminen ja aluekehitys.....	29
Johtopäätökset.....	31
Kehittäjätoiminnon rakenteen hahmotusta.....	35
Lähteet	37
Liite	39

Toimeksianto ja kiitokset

Työministeri Anni Sinnemäki asetti minut 30.6.2009 selvittämään edellytyksiä luovan talouden kehittäjätoimijan perustamiseksi Suomeen.

Tehtävänanto oli seuraava:

”Tarkoitus on laatia selvitys luovien alojen kasvua ja kansainvälistymistä edistävän kehittämistoimijan perustamisesta työ- ja elinkeinoministeriön alaisuuteen. Selvityksen pohjalta ja yhteistyössä TEM:n kanssa tulee tehdä esitys kehittämistoimijan tehtävistä ja roolista luovan talouden edistämisessä.

Selvityksen keskeiset sisältökysymykset
Suomen luovan talouden toimijakentän kuvaaminen, tulevaisuuden haasteet ja kehityssuunnat:

- Kuvaus luovan talouden toimintaympäristöstä
- Kartoitetaan luovan talouden toimijakentää ja toimintarakenteita markkinoiden murroksen näkökulmasta.
- Haastatellaan luovan talouden toimijoita sekä toimijatahoja sekä selvitetään näiden näkemyksiä pk-yritysten ja erityisesti mikroyritysten tuotekehitystoiminnan ja kehittämishankkeiden toteuttamisen haasteista.
- Muodostetaan haastattelujen ja näkemyksellisen tulevaisuustiedon pohjalta näkemys uuden kehittäjätoimijan tarpeellisuudesta markkinoiden murroksessa.

Selvittäjän tehtävänä on

- 1) selvittää ne toimenpiteet joilla luovien alojen yritystoiminnan kehittämistä voidaan tehokkaasti edistää huomioimalla jo laaditut strategiat ja pilotoitoidut toimintamallit ja
- 2) laatia esitys, jossa määritellään ne tehtävät ja tavoitteet, joita perustettavaksi esitettävällä kehittäjätoimijalla/kehittämisyrityksellä pitäisi olla.”

Koska tehtävänanto oli hyvin laaja, oli välttämätöntä kuvata aihepiirissä käytävää keskustelua sekä vaihtoehtoisia tulkintoja luovan talouden keskusteluista tämän päivän Suomessa. Käsillä olevan selvitystyön lähtökohtana on ollut osoittaa, että keskusteluja on useita, niiden painotuksissa on eroja, eikä mikään niistä yksin ole ainoa totuus.

Olen ottanut tehtäväkseni viedä keskustelua eteenpäin jäsentäen erilaisten näkemysten suhdetta toisiinsa sekä tulevaisuutemme haasteisiin. Pyrkimykseni on nostaa katse globaalin laman jälkeiseen aikaan ja rakentaa sen edellytyksiä nyt. Tämä tarkoittaa keskustelun siirtämistä luovan talouden ”mediahyphen” painotuksista kohti vakavoitumista ja kriittisen ytimen etsintää.

Luovan talouden horisontin avaaminen ja vakavoituminen tarkoittaa myös vaikeita valintoja ja kykyä sietää epävarmuutta. Luovan talouden toimintaedellytysten parantaminen ja sen positiivisten vaikutusten vahvistaminen on mahdollista ainoastaan keskustelemalla aidosti yhteistyön tavoitteista ja toimintapolitiikoista. Ei ole mahdollista tietää asioita paremmin kuin

muut tai ennustaa aukottomasti tulevaisuutta. Sen sijaan on kyettävä avaamaan näköaloja tulevaan ja tietämään eri tavoilla yhdessä.

Luovassa taloudessa on keskeisesti kyse erilaisten tietämisen tapojen rikastavasta dialogista ja niiden rajapinnoista. Tämän selvitysraportin tarkoituksena on olla kokoava puheenvuoro useisiin parhaillaan käytäviin keskusteluihin, eikä sen tarkoitus ole lopettaa niistä yhtäkään.

Selvitysraportti perustuu kymmeneen haastatteluihin, kirjallisiin vastauksiin, keskusteluihin sekä yhteydenottoihin, joita olemme keränneet yhdessä projektipäällikkö Anna Kirveennummen (Tulevaisuuden tutkimuskeskus/Media Futures Network) kanssa heinä-marraskuussa 2009. Haluan kiittää seuraavia henkilöitä korvaamattomasta kontribuutiosta selvitysraportin tuottamisessa. Ilman tätä vuorovaikutusta raportti ei olisi voinut valmistua annetussa aikataulussa ja perustuisi pelkkään yksityisajatteluun.

Anni Sinnemäki, työministeri, TEM
Stefan Wallin, kulttuuriministeri, OPM
Erkki Virtanen, kansliapäällikkö, TEM
Kalle J. Korhonen, alivaltiosihteeri, TEM
Petra Tarjanne, hankepäällikkö, luovan talouden strateginen hanke, TEM ja kulttuuriviennin valmisteluryhmän pääsihteeri
Hannele Seitsonen, pääsihteeri, Kulttuurin tulevaisuusselonteko, OPM
Kimmo Aulake, neuvotteleva virkamies ja kulttuuriviennin valmisteluryhmän pääsihteeri, OPM
Riitta Ylätalo, johtava asiantuntija, PKT-säätiö ja luovan talouden strateginen hanke, TEM
Leena Hoppania, johtava asiantuntija PKT-säätiö ja luovan talouden strateginen hanke, TEM
Irmeli Lamberg, ohjelmajohtaja, Hermia Oy ja luovan talouden strateginen hanke, TEM
Tove Hagman, projektijohtaja, asumisen ja rakentamisen osaamiskeskusohjelma, Culminatium Innovation Ltd.
Carita Harju, kehittämisspäällikkö, luovat ja osaamisintensiiviset alat, Jykes Oy
Pekka Krook, toiminnanjohtaja, Diges ry
Esa Rimpiläinen, Diges ry hallituksen jäsen
Tanu-Matti Tuominen, Diges ry hallituksen jäsen, Zeeland Society Oy
Arto Alaspää, Diges ry hallituksen jäsen, ÄKT ry
Petri Sirviö, projektipäällikkö, Oulu 15 -hanke
Taavetti Mutanen, kehityspäällikkö, Uudenmaan TE-keskus
Anu Mänttari, yritysasiamies, Helsingin kaupungin elinkeinopalvelu
Kimmo Hyrsky, asiantuntija, EK
Annamajja Saarela, Antti Vääntinen, Eija Hinkkala, Markku Laaksonen, Eeva Pirkkala, Tomi Salesvuori, eli psta VAKA valtakunnallinen Klubi- ja aluekiertuehanke
Jarmo Eskelinen, toimitusjohtaja, Forum Virium Helsinki
KP Hiltunen, johtaja, Neogames
Paulina Ahokas, johtaja, Musex
Petra Theman, toiminnanjohtaja, Favex
Outi Raatikainen, puheenjohtaja, Suomen Art&Business SABA ry ja toimitusjohtaja Pink Eminence
Riitta Nieminen-Sundell, ennakointijohtaja, SITRA

Jorma Turunen, toimitusjohtaja, Finpro
Iris Autio, toiminnanjohtaja, Tero Saarinen Company
Sanna Rekola, toiminnanjohtaja, Tanssin tiedotuskeskus
Anna Valtonen, ennakointi- ja muotoilujohtaja, Nokia ja rehtori, Umeå School of Design
Anne Stenros, muotoilujohtaja, Kone Corporation
Marjo Keiramo, toimitusjohtaja, Baltic Yachts
Sauli Eloranta, kehitysjohtaja, STX Europe
Mikko Kämäräinen, toimitusjohtaja, Provoke oy, Muotoilun muuttunut rooli –selvitys TEM:lle
Berndt Arell, museonjohtaja, Nykyaiteen museo Kiasma
Johan Storgård, johtaja, Svenska Teatern, kulttuuriviennin valmisteluryhmän puheenjohtaja
Pasi Pirttiahö, asiamies, POEM Säätiö
Hanna Nurminen, toiminnanjohtaja, Koneen Säätiö
Antti Arjava, yliasiamies, Suomen kulttuurirahasto
Annamari Paloheimo, liiketoimintajohtaja, kasvu ja kansainvälistyminen, Finnvera
Tapio Reponen, rehtori, Turun kauppakorkeakoulu
Christoffer Taxell, ministeri ja kansleri, Åbo Akademi
Annamari Arrakoski-Enghard, kustannusjohtaja, Kustannusosakeyhtiö Tammi
Maaretta Tukiainen, kanavajohtaja, SubTV Oy, MTV Oy
Timo Ketonen, toimitusjohtaja, HansaPrint Oy
Leevi Parsama, toimitusjohtaja, Luovia Oy
Anita Kangas, professori, Jyväskylän yliopisto
Alf Rehn, professori, Åbo Akademi
Leena Jokinen, koulutuspäällikkö, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun kauppakorkeakoulu
Lotta Häkkinen, erikoistutkija, Media Futures Network, Turun kauppakorkeakoulu
Veijo Hurskainen, johtava konsultti, Auditor Oy
Marco Steinberg, johtaja, strateginen suunnittelu, Sitra
Risto Setälä, toimialajohtaja, ohjelmistot ja digitaalinen media, Tekes
Janne Viemerö, teknologiajohtaja, Tekes
Kirsi Vähä-Pietilä, teknologia-asiantuntija, Tekes
Satu Keltanen, hankesuunnittelija, Luovan talouden strateginen hanke, TEM
Matti Taalas, psykologi, KL, LP
Anne Arvonon, projektisuunnittelija, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun kauppakorkeakoulu

Raportin tekovaiheessa kuultujen joukko ei ole täydellinen. Johtuen aikataulullisista syistä myös keskeisiä lähteitä ja toimijoita jäi raportin valmistumisen yhteydessä kuulematta. Pahoittelen sitä, vaikka se onkin ymmärrettävä rajoite tällaiselle selvitystyölle. Toivon keskustelun jatkuvan vilkkaana niin nykyisillä kuin tässä raportissa ehdotetuilla, uusilla foorumeilla.

Luova talous: määritelmiä ja rajoituksia

“New ideas, not money or machinery, are the source of success today, and the greatest source of personal satisfaction, too. The creative economy is revitalising manufacturing, service, retailing and entertainment industries. It is changing where people want to live, work and learn – where they think, invent and produce.

The creative economy is based on a new way of thinking and doing. The primary inputs are our individual talent or skill. These inputs may be familiar or novel; what is more important is that our creativity transforms them in novel ways. In some sectors the output value depends on their uniqueness; in others, on how easily it can be copied and sold to large numbers of people.

The creative economy brings together ideas about the creative industries, the cultural industries, creative cities, clusters and the creative class.”

<http://www.creativeeconomy.com/> (Luettu 23.11.2009)

Luovan talouden yleisimmin käytetty määritelmä juontaa juurensa yksilöllisestä luovuudesta, uudenlaisista tavoista ajatella sekä tuottaa ja hyödyntää luovia sisältöjä toimintatapoja uudistavasti. Eniten referoitu lähde on John Howkinsin ”The Creative Economy” (2001), jossa keskeisenä pidetään uutta luovaa toimintaa ja sen yhdistymistä massatuotantoon sekä laajoihin yleisöihin.

Luovalle taloudelle keskeisenä on pidetty uudenlaista luovaa luokkaa ja luovien sisältöjen kanssa työtä tekevien ihmisten joukkoa, joka tekee perinteisestä poikkeavaa työtä. Tämä haastaa perinteiset talouden toiminnan muodot, ja korostaa erityisesti immateriaalista tuotantoa ja nostaa siihen liittyvät oikeudet uudenlaiseen rooliin.

Luova talous ja *luovat alat* käsitteitä käytetään osin synonyymisesti, vaikka jälkimmäinen on huomattavasti suppeampi. Yleisimmin käytetty määritelmä luoville aloille liitetään yksilölliseen luovuuteen ja sen immateriaalioikeudellisten tuotoksien tuottamiseen sekä hyödyntämiseen keskittyviin talouden sektoreihin:

“those industries which have their origin in individual creativity, skill and talent and which have a potential for wealth and job creation through the generation and exploitation of intellectual property.” (UK Government Department for Culture, Media and Sport (DCMS) 2001, 04)

[toimialat, joiden alkuperä kytkeytyy yksilön luovuuteen, taitoihin ja lahjoihin, ja joilla on potentiaalia tuottaa arvonnäköä ja työpaikkoja immateriaalioikeudellisen tuotoksen tuottamisen ja hyödyntämisen kautta.]

DCMS:n alkuperäisen määritelmän mukaan luokiteltuja talouden toimialoja on 14. Suomessa luovien alojen määritelmää käytettiin *Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia* 2015:ssa (KTM 2007) ja siihen sisällytettiin seuraavat alat (s. 4):

- animaatiotuotanto
- arkkitehtipalvelut
- elokuva- ja tv-tuotanto
- kuvataide ja taidegalleriat
- käsityö
- liikunta- ja elämyspalvelut
- mainonta ja markkinointiviestintä
- muotoilupalvelut
- musiikki ja ohjelmalvelut
- peliala
- radio- ja äänituotanto
- taide- ja antiikkikauppa
- tanssi ja teatteri
- viestintäala

Kansainvälisesti on käytössä useita suppeita määritelmiä luovaan sisältöön keskittyvistä talouden sektoreista, jotka kattavat vaihdellen erilaisia toimialoja. Alla olevassa kuviossa näkyvät eroavuudet.

	Arkkitehtipalvelut	Elokuva- ja videotuotanto	Elämyspohjainen oppiminen	Esittävät taiteet (teatteri, musiikki)	Huvipuistot, lelut	Kirjastot, museot, kulttuuriperintö	Kuvataide, valokuvaus	Kustannusala ja kirjallisuus	Markkinointi, mainonta	Matkailu	Muoti	Muotoilu	Ohjelmistotuotanto	Radio- ja tv-toiminta	Ruoka	Taide- ja antiikkimarkkinat	Taidekoulut	Peliteollisuus
Luovat alat																		
Australia/Queensland	x	x	x			x	x	x				x		x				x
Hollanti	x	x	x			x	x				x	x		x				x
Iso-Britannia	x	x	x			x	x	x			x	x	x	x		x		x
Singapore	x	x	x			x	x	x			x	x	x	x		x		
Tanska	x	x	x	x		x	x	x				x		x				
Uusi-Seelanti	x	x	x			x	x	x			x	x	x	x		x		x
Yhdysvallat/New York	x	x	x			x	x	x				x		x				
Elämysteollisuus																		
Ruotsi	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			x
Tekijänoikeusteollisuus																		
Australia/ydin		x	x			x	x						x	x				
Yhdysvallat, Kanada/ydin		x	x			x	x	x					x	x				
WIPO/ydin		x	x			x	x	x					x	x				
Muut																		
Suomi	x	x	x	x	x	x	x	x				x		x		x		
Economy of Culture	x	x	x			x	x	x				x		x				x
Yhdysvallat/Americans for the Arts		x	x			x	x	x				x		x			x	

Kuvio 1. Kansainvälinen vertailu empiirisissä selvityksissä käytetyistä toimialoista (Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia 2015, 2007. liite 1, s. 42).

Empiirisesti laajin selvitys aihepiirissä on Euroopan komission kulttuurin ja koulutuksen pääosaston teettämä selvitys, jossa lähestyttiin luovan kentän yritystoimintaa pääasiallisesti tekijänoikeudellisen tuotoksen arvoketjujen kautta, ei luovan alan käsitteen kautta. The Economy of Culture in Europe -tutkimuksessa (2006) käytettiin kulttuurin ja luovan kentän kokonaisuuden kerroksellista määritelmää:

- Taidealat: kuvataiteet (käsityö, maalaustaide, kuvanveisto, valokuvaus), esittävät taiteet (teatteri, tanssi, sirkustaide), kulttuuriperintö (kirjastot, museot, taidehuutokauppa ja antiikkikauppa, arkeologinen toiminta, arkistot)
- Kulttuurialat: elokuva ja video, televisio ja radio, peliohjelmistot, musiikki, kustantaminen
- Luovat osaamisalat: muotoilu (muotisuunnittelu, sisustussuunnittelu, graafinen suunnittelu, tuotesuunnittelu), arkkitehtuuri, mainonta

KEHÄ	TOIMIALAT		OMINAISPIIRTEET
TAIDEALAT	Kuvataiteet	Käsityö, maalaustaide, kuvanveisto, valokuvaus	* Ei-teollista toimintaa
	Esittävät taiteet	Teatteri, tanssi, sirkustaide	* Tuotokset tyypillisesti tekijänoikeudellisia prototyyppejä. Ts. tuotoksiin itseensä sisältyy paljon luovuuden elementtejä, jotka oikeuttavat ne kuuluviksi tekijänoikeudellisen suojan piiriin.
	Kulttuuriperintö	Kirjastot, museot, taidehuutokauppa ja antiikkikauppa, arkeologinen toiminta, arkistot	
KULTTUURIALAT	Elokuva ja video		* Teollista toimintaa, joka perustuu tuotosten monistettavuuteen ja niiden jakeluun laajoille yleisöille
	Televisio ja radio		* Tuotokset tyypillisesti tekijänoikeudellisia
	Peliohjelmistot		
	Musiikki	Äänitteiden myynti - Live-musiikkitoiminta - Musiikkialan tekijänoikeusyhdistysten tuotot	
	Kustantaminen	Kirjojen kustantaminen - Lehtien kustantaminen	
LUOVAT OSAAMISALAT	Muotoilu	Muotisuunnittelu, graafinen suunnittelu, sisustussuunnittelu, tuotesuunnittelu	* Toiminta voi olla teollista tai se voi perustua prototyyppien kehittämiseen
	Arkkitehtuuri		* Vaikka tuotokset pohjautuvat tekijänoikeuteen, niihin voi sisältyä myös teollisoikeudellisia elementtejä
	Mainonta		* Taidealojen ja kulttuurialojen toiminnasta lähtöisin olevat luovuuden elementit muodostavat keskeisen osan luovien osaamisalojen tuotosten kokonaisuutta

Kuvio 2. Kulttuurin ja luovan kentän kokonaisuus (Mediaryhmä, Luovan kentän yritystoiminta, 2007, s. 2–3).

Lähestymistapa perustuu liiketaloustieteessä perinteiseen arvoketjuajatteluun, jolloin taloudellinen arvo muodostuu keskeisesti tekijänoikeuden ja sen rinnakkaisoikeuksien suojaamien tuotosten vaihdannasta markkinoilla. Lähestymistapa eroaa olennaisesti luovien alojen käsitteestä, joka kytkee talouden keskeisesti yksittäisten ihmisten luovuuteen ja

talouteen. Liiketalouden lähestymistapa taas painottaa luovien sisältöjen vaihdantaa ja hyödyntämistä talouden systeemisissä muodoissa.

Luovan talouden formaali määritelmä on ongelmallinen ja sitä voidaan perustellusti kritisoida. Se korostaa varsin elitistisesti luovia ihmisiä ja heidän kykyjään ja taloudessa yhden yksilön toiminnan korostaminen voi johtaa väärinkäsityksiin (Alanen 2006). Toisaalta ajatus luovuudesta niukkana resurssina on hyvin kiistanalainen oletus (Rehn 2009). Lisäksi oletus tekijänoikeuden ja sen rinnakkaisoikeuksien yksioikoisesta suhteesta arvonlisän tuottamiseen perustuu puhtaasti teollisen aikakauden logiikkaan, joka soveltuu osin heikosti immateriaalisen tuotannon dynamiikkaan (Taalas ja Rehn 2007). Talous syntyy vaihdannan systeemisistä muodoista sekä prosesseista, jotka ovat tyypillisesti monien toimijoiden toiminnan tulosta. Tässä raportissa luovan talouden sisältönä onkin ajatus luovuuden systeemisistä ja prosessuaalisista muodoista, sekä niistä organisoimisen muodoista, jotka markkinoilla syntyvät tuottamisen ja kuluttamisen likeisessä yhteydessä. Tätä kuvastaa ajatus *luovista ekologioista* (creative ecologies, Howkins 2009 työn alla).

“(...) new ecology of learning and thinking. It is holistic and radical and provocative, ranging over systems theory, emergent thinking in the arts and sciences, and new ideas about dialogue and collaboration. Throughout, the focus is how people have ideas and how they can use ideas to develop, collaborate and adapt.”
<http://www.creativeeconomy.com/> (Luettu 23.11.2009)

*Luovat ekologi*at -käsite korostaa kaikissa ihmisissä olevaa kykyä luovuuteen, yhteistyötä ja sen prosesseja, keskinäisen vaihdannan eettistä perustaa, yhteistyön tavoitteita, politiikkoja ja toimintamuotoja, sekä näiden jatkuvan vuorovaikutuksen kehittyviä ilmentymiä markkinoilla.

Tämän raportin keskeisimpänä lähtökohtana on pohtia luovaa taloutta *markkinoiden* käsitteen kautta, koska se auttaa ymmärtämään myös globaalin talouden järjestymistä sekä sen erilaisia paikallisia muotoja. Markkinoiden käsite määrittelee tehtävät vaihdannan muodoille, niitä ohjaaville dynamiikoille, organisoitumisen muodoille ja yrittäjyydelle.

Historiallisesti tieteellisessä keskustelussa on jo yli sata vuotta ollut kolme markkinoiden ajatusta rinnakkain. Parhaiten tunnettu on klassisen taloustieteen määritelmä markkinoista tasapainoon pyrkivänä systeeminä, joka syntyy tarjonnan ja kysynnän kohtaamisesta. Hinta muodostuu tasapainopisteeksi niiden välillä. Markkinoiden tuottamisen ja kuluttamisen puolet on siis erotettu markkinoilla omiksi funktioikseen. *Yrittäjyys* sekä *yritystoiminta* nähdään tarkastelussa markkinoita tasapainottavana voimana, joka vastaa kysyntään mahdollisimman tehokkaasti.

Toinen määritelmä perustuu ajatukseen markkinoista hintakilpailun synnyttämänä. Tässä luennassa keskeiseksi muodostuvat tuotannon rakentuminen siten, että *kilpailuedun* saavat tehokkaasti organisoituvat tuotantoyksiköt. Hintakilpailun rajaamassa keskustelussa korostuvat erikoistuneet organisoimisen muodot, työnjaon hierarkiat sekä tehokkaat tuottamisen muodot. Yrittäjyyden ja yritystoiminnan kilpailukyvyn ratkaisee se, kuinka yritys pystyy erottautumaan muista ja menestymään markkinoilla. Tämä ajatus on pohjana suurimmalle osalle liiketaloustieteen markkinalähtöistä keskustelua.

Kolmas markkinoiden määritelmä, jonka juuret ovat samalla tavoin 1700-luvun valistuksen – ’hyödyn ajan’ – filosofioissa kuin edellisten, lähtee ajatuksesta markkinoista inhimilliselle toiminnalle tyypillisenä sosiaalisen vaihdannan muotona. Määritelmä näkee rahatalouden vain

yhtenä osana talouden järjestelmää. Historiallisesti markkinatalous nähdään yhtenä mahdollisena talouden ja vaihdannan järjestämisen muotona.

Markkinatalous on teolliselle ajalle tyypillinen tapa järjestää taloutta. Ihmiskunnan historiassa sillä on kuitenkin varsin lyhyet juuret. Näin määritellyt *markkinat* on käsitteenä tuttu taloussosiologiasta sekä taloudellisesta antropologiasta. Lähestymistapa korostaa vaihdannan organisoitumisen kulttuurisuutta, historiallisuutta sekä luottamuksellisten verkostojen vaihdantaa. Keskeiseksi nousevat ihmiskunnan vanhimmat talouden organisoimisen muodot, kuten suvut, kylät ja yhteisöt, sekä rahan käsite kuluttamisen ja tuottamisen toisistaan erottamisen välineenä.

Tämän kaltaisen vaihdantatalouden voima on markkinoiden pysyvässä epätasapainossa, koska kuluttaminen ja tuottaminen tapahtuvat samoissa verkostoissa. Näissä verkostoissa tuotetaan myös ajatusta yhteisöstä, joka määrittelee mikä on arvokasta, mitkä ovat vaihdannan säännöt ja mikä on keskeistä verkoston jäsenten identiteetille ja olemassaolon mielekkyydelle. Kuluttamisen ja kysynnän erottaminen erillisiksi järjestelmikseen on tyypillistä vasta kehittyneelle markkinataloudelle. Immateriaaliset käyttö- ja hallintaoikeudet ovat kulttuurisesti ja sosiaalisesti kontrolloituina kuuluneet historiallisesti sekä yksittäisille että kollektiivisille talouden järjestämisen muodoille.

Viimeisen vuosikymmenen aikana on alettu tutkia uusia yhteisöllisen vaihdannan muotoja erityisesti kuluttajamarkkinoilla. Digitalisoitumisen mahdollistamia virtuaalisia yhteisöjä sekä monimutkaisia ja verkostomaisia yhteistyön muotoja on tarkasteltu niiden omista lähtökohdistaan, mikä on omiaan korostamaan tätä markkinoiden ymmärtämisen tapaa uudessa valossa markkinoiden murroskeskustelun yhteydessä.

Luovan talouden toimintaympäristöt: kolme tulokulmaa

Kehittämisedellytysten hahmottamiseksi selvitysraportti ei lähde liikkeelle mistään luovan talouden formaaleista määritelmistä, vaan pyrkii jäsentämään niitä osana tulkintoja luovasta taloudesta ja etsien selvitykseen markkinoiden näkökulmaa. Tarkastelun kohteena ei ole ainoastaan raha- ja liiketalous, vaan myös ne vaihdannan markkinat, jotka syntyvät osaamisen taidon ja tiedon kulttuuristen sisältöjen vaihdannassa tai identiteettien muodostumisen alueella.

Tieteellisessä keskustelussa markkinoiden käsite ei ole koskaan rajoittunut ainoastaan kansan- ja liiketalouteen, vaan se käsittää myös vaihdantataloudelliset markkinoiden muodot, joita tavallisesti tarkastellaan taloussosiologian ja -antropologian tutkimustraditioissa. Nämä erilaiset markkinoiden tulkinnan lähestymistavat vaikuttavat keskeisesti siihen, millaisena luova talous Suomessa ymmärretään, millaisia muotoja sen nähdään saavan ja millaiseen tulevaisuuteen se yhdistetään. Kehittämisen lähtökotia olisi vaikea hahmottaa ilman näiden erilaisten lähestymistapojen keskinäisen suhteen tunnistamista, sekä kulttuurin ja talouden suhteen jäsentämistä.

Luovasta taloudesta puhuttaessa erottuu kolme tapaa lähestyä kulttuurin ja talouden suhdetta. Ne ovat:

- I. Luovan kentän vaihdantatalous markkinataloudesta erillisenä järjestelmänä
- II. Luovien sisältöjen talous
- III. Luova hybriditalous

Kaikki kolme perustuvat ajatukselle markkinoista, mutta markkinoiden lähtökohta on niillä erilainen.

Kulttuurin ja luovan kentän toiminnan vaihdantataloutta ja itsenäistä, markkinataloudesta erotettua järjestelmää korostava lähestymistapa, asettaa taiteiden, kulttuurin, luovien ammattilaisten, tutkimuksen ja koulutuksen omaan ja itsessään arvokkaaseen järjestelmään, jonka toiminnan logiikka ei ole ensisijaisesti markkina- vaan vaihdantataloudellinen. Näkökulma korostaa laajasti avointen ja vertaisverkostoissa jaettavien sekä sitä kautta kumuloituvien ja kehittyvien käytänteiden, tiedon ja oppimisen sekä vertaisarvioinnin sisältölähtöisen kehittämisen tärkeyttä Suomelle.

Nykyaikainen vaihdantatalous on keskeinen osa kansalaisyhteiskunnan järjestämistä, jolloin lähtökohtana on kansalaisten välinen kulttuurinen vaihdanta, joka ei niinkään ole rahataloudellista, vaan se perustuu luottamukseen ja yhdessä koettuihin hyötyihin sekä kaikille tarjoutuviin etuihin. Luovan kentän vaihdantataloudessa kuluttaminen ja tuottaminen eivät erotu toisistaan, vaan kulttuurisessa tuotannossa tuotamme myös itsemme ja asiantuntijuutemme sekä ne luovan tuottamisen muodot, jotka ovat identiteettimme, tietoperustamme ja elämäntapamme perusta.

Luovien sisältöjen taloutta korostava lähestymistapa nostaa keskeiseksi yrittäjyyden ja yritystoiminnan, kilpailutekijät sekä osaamis- ja rahataloudellisten resurssien niukkuuden. Samalla olennaisia elinkeinoistamisen rinnalla ovat työmarkkinoiden toimivuus sekä työllistyminen luovan kentän yrittäjyyteen tai yritystoiminnan pariin eli uuden liiketoiminnan synnyttäminen ja kasvattaminen. Ytimessä ovat myös kysymykset liiketoiminnan kansainvälisyydestä ja verkottumisesta markkinoilla. Haasteena on erityisesti toiminnan sisältöjen ja liiketoiminnan osaamisen yhdistäminen.

Immateriaalis sisältöjen talous on noussut voimakkaasti keskusteluun 2000-luvulla, ja se aletaan tunnustaa Suomessa kansainvälisten mallien mukaan tärkeäksi osaksi suomalaisen elinkeinorakenteen perustaa sekä väyläksi rakenteen monipuolistamiseen. Toisaalta elinvoimainen sisältö talous asettaa suuria haasteita yrityskehityksen tuki- ja koulutusjärjestelmille sekä työvoimapalveluiden muodoille.

Toisinaan luovien sisältöjen taloutta ei kuitenkaan kaikilta osin tunnusteta niinkään markkinatalouden osana ja elinkeinotoimintana vaan lähinnä vaihdantatalouden osana, mikä hankaloittaa suuresti koko toimintakentän yrittäjyyden, liiketoiminnan sekä organisoitumisen muotojen kehittämistä. Tämä tarvitsee jatkossa erityisiä kehittämistoimia.

Osa luovien sisältöjen taloutta sen sijaan on jo lähtökohtaisesti toiminut markkinatalouden ehdoilla. Esimerkiksi luovan kentän tietointensiiviset palvelut – kuten muotoilu, arkkitehtuuri, suunnittelu, markkinointiviestintä sekä journalismi – ovat jo vuosia toimineet markkinatalouden piirissä, vaikka niidenkin juuret ovat kulttuurisessa vaihdantataloudessa. Vasta aivan viime aikoina on ryhdytty muokkaamaan yrityskehitys- ja työllisyyspalvelujärjestelmää niille paremmin sopivaksi. Toiminta edistää monimuotoisten palvelujen kehittämistä myös muille vastaaville ryhmille. Tulevaisuudessa työmarkkinoilla freelance-, portfolio- ja osa-aikayrittäjyyden sekä moninaisten tai osin ulkomaisten tulonlähteiden kanssa elävien ihmisten määrä on meilläkin kasvussa.

Kolmannen, luovan hybriditalouden, keskustelun lähtökohtana on ajatus sekataloudesta vaihdantatalouden ja markkinatalouden välissä. Tässä keskustelussa luovan kentän vaihdannan alati kehittyvät muodot verkottuvat markkinatalouden tuottamisen muotojen kanssa päällekkäiseksi. Hybriditaloudessa molempien markkinoiden dynamiikat vaikuttavat toisiinsa, mikä näkyy itse markkinatoiminnassa. Luovassa hybriditaloudessa vaihdanta- ja markkinatalous lainaavat toisiltaan toimintatapoja ja sisältöjä, mikä haastaa vaihdantatalouden perinteisiä institutionaalisia muotoja uudella yhteisöllisyydellä mm. aktiivisten yleisöjen toiminnan tasolla ja vertaisverkostoissa.

Toisaalta luova hybriditalous haastaa markkinatalouden käsityksiä omistajuudesta, ansaintalogiikoista sekä organisoitumisen tavoista mm. yhteistuotantojen (co-creations), vertaisverkostojen ja innovaatiotoiminnan verkottumisen alueella, jossa tuottaminen ja kuluttaminen tapahtuvat osin samoissa verkostoissa. Keskeiseksi nousevat yhteisölliset organisoitumisen tavat ja verkostot, eettiset yhdessä luomisen periaatteet, sekä voimakas suuntautuminen tulevaisuuteen ja sen tuomiin haasteisiin.

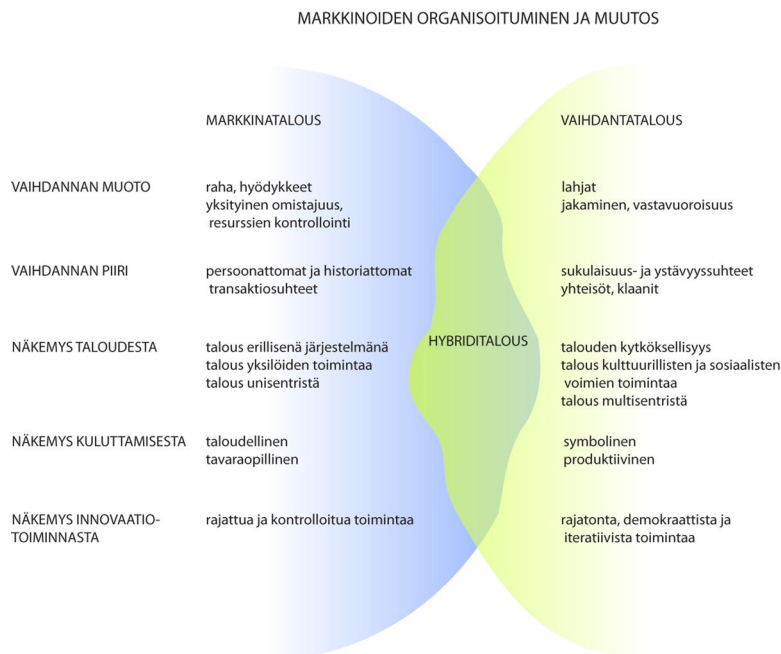
Lähestymistapana luova hybriditalous siirtää keskustelun luovista sisällöistä arvonlisänä kohti tehokkaita organisoitumisen tapoja, jotka ovat syntyneet kulttuurin ja luovan toiminnan kenttien vaihdantataloudessa. Tällaisia ovat esimerkiksi tiiviit ja kokonaisvaltaiset vertaisverkostot, iteratiiviset tiedon luomisen prosessit, vertaisarvioinnin ja -kehittämisen muodot sekä yhteisölliset innovaattoriverkostot. Nämä organisoitumisen tavat perustuvat

vaihdantataloudelle tyypillisille eettisille ja demokraattisille periaatteille, joita hybriditaloudessa linkitetään vaihtoehtoisilla ja perinteisillä muotoja sekoittavilla tavoilla markkinatalouteen.

Tulevaisuuden haasteet ovat mittavia ja niihin kaivataan uusia ratkaisuja, jotka tähtäävät elinkeinorakenteen, liiketoiminnan ja työelämän sekä ympäristösuhteemme uudistamiseen. Tämä on välttämätöntä Suomen elinvoimaisuuden säilyttämiseksi ja sen roolin näkemiseksi osana globaalia taloutta, kansainvälistä yhteisöä, pohjoismaista elämäntapaa sekä laajaa kollektiivisen ja ihmislähtöisen innovaatioverkostomme ydintä.

Hybriditalouden tapa lähestyä luovaa taloutta vaatii ennen kaikkea ajattelutavan muutosta segmentoituvasta holistisempaan ymmärrykseen, sekä tuottamisen ja kuluttamisen erottamattoman suhteen uudelleen oivaltamiseen. Osa luovan kentän yritystoiminnasta elää jo hybriditalouden murroksessa ja on kohdannut sen tuomat haasteet. Esimerkkeinä tästä ovat media ja muotoilu, joissa molemmissa tapahtui suuri transformaatio 1990-luvun laman aikana kulttuurintuotannosta selkeästi markkinataloudellisen dynamiikan vahvistumiseen ja sen potentiaalin hyödyntämiseen.

Nyt on uuden ja suuremman haasteen aika. Luovassa hybriditaloudessa selviytyminen edellyttää uudenlaisien yhteisöllisyyden muotojen ymmärtämistä. Tällaisen ymmärryksen varassa on myös mahdollista rakentaa yhdessä luomisen politiikoita tulevaisuutta varten. Ydinkysymys on, kuinka laajoja toimintayhteisöjä syntyy tai miten niiden synnylle voidaan luoda edellytyksiä sekä ennakoida murrosajoille tyypillisten ristiriitaisten intressien yhteentörmäyksiä. Ajattelutavan muutos on kuitenkin täysin mahdollinen.

Kuvio 3. Luova talous markkinoilla: markkina- ja vaihdantatalous sekä niiden väliin muodostuva hybriditalous.

Selvitystyötä varten kerätyissä haastatteluissa, kannanotoissa ja näkemyksissä kaikki kolme lähestymistapaa kulkevat rinnan ja ovat toisiinsa linkittyviä ja osin päällekkäisiäkin. Tästä syystä luovan talouden toimijakentän näkemykset eivät sijoitu tarkasti keskustelun kenttien sisälle, ja olisi aivan liian yksinkertaistavaa jaotella toimijakenttää puhtaasti kolmijaon pohjalta. Siksi tähän selvitykseen on koottu ainoastaan erillinen liite luovan talouden toimijakentän kuvaukseksi (LIITE). Työ- ja elinkeinoministeriön luovan talouden strateginen hanke on teettämässä toimijakentästä erillistä selvitystyötä (Luovan talouden kehittämisen nykytilan kartoitus), joka valmistuessaan tuo laajemmin esiin kentän omaa ääntä koettuihin tulevaisuushaasteisiin liittyen.

Vaikka tässä raportissa hahmotetut lähestymistavat ovat osittain historiallisesti toisiaan seuraavia, ne eivät etene aaltolina tai vaiheina. Kaikki kolme ovat hyvin perusteltuja ja kuvaavat kulttuurin ja luovan toimijakentän moninaisuutta, rikkautta ja elinvoimaisuutta. Kolme lähestymistapaa eivät johda lineaarisesti yhdestä toiseen ja toisesta kolmanteen. Luovan talouden kehittämisen kannalta tämä seikka on kaikkein tärkein. Keskeisimpiä eivät ole lähestymistapojen erot, vaan niiden väliset rajapinnat, joiden tunnistaminen on luovan talouden dynaamisen kehittämisen perusedellytys.

Seuraavaksi edellä kuvatut lähestymistavat kuvataan kiinnittäen erityistä huomiota niiden vahvuuksiin ja heikkouksiin. Tätä kautta päästään käsiksi keskeisimpiin kehittämisen edellytyksiin ja esteisiin.

1 Luovan kentän vaihdantatalous ja markkinatalous erillisinä systeemeinä

Perinteisesti taiteen ja kulttuurin kenttä nähdään markkinatalouden kentästä erillisenä. Sen dynamiikka ei kytkeydy rahatalouteen, vaan taiteen ja kulttuurin sisältöjen sekä vaihdannan muotojen omaehtoiseen toimintaan, joka on keskeistä identiteetillemme ja elämäntavoillemme. Kulttuurilla ja taiteella on toiminnan kentällä itsenäinen rooli ja riippumaton asema elämämme ja tulevaisuutemme keskiössä.

Taiteen ja kulttuurin kenttä nähdään usein eettisesti riippumattomana vaihdantataloutena. Se perustuu tasa-arvoisuuteen, vertais- ja ammattikuntaverkostojen itsesääntelyn alaisena siten, että harjaantuminen, ammattiin valmistuminen ja pätevytyminen ovat syvästi kytkeytyneet usein hyvin vanhojen kulttuuristen yhteisöjen toimintaan. Samalla tavoin kuin taiteessa, myös tieteessä ja koulutuksessa nähdään sama itsenäinen ja omaehtoinen merkityksensä inhimillisen toiminnan ytimessä.

Luovan kentän vaihdantatalous on ollut jo pitkään markkinataloudesta riippuvainen. Suhde on kuitenkin välillinen. Luovan kentän vaihdantatalous niin tieteessä kuin taiteessakin saa perusrahoituksensa pääsääntöisesti markkinataloudesta, julkisen talouden kautta jaettuina veroluonteisina toimintoina, kuten veikkausvaroina. Lisäksi esimerkiksi yksityisten säätiöiden saamien lahjoitusten ja niiden tuottojen kautta osa kanavoidaan tieteen ja taiteen toimintatueksi avustuksina, apurahoina ja kulttuurikentän julkisena rahoituksena.

Vaihdantatalouden ja markkinatalouden välissä toimivat myös kulttuurin ja tieteen instituutiot, kuten taide- ja kulttuuriorganisaatiot, yliopistosektori sekä kunnallinen kulttuuripalveluiden kenttä. Tähän pääosin pohjoismaiseen kulttuuripoliittiseen näkemykseen perustuvaa laajaa kansallista ja alueellista järjestelmää, joka rahoittaa luovaa toimintaa, yritetään suojella erityisesti silloin, kun julkisten varojen käyttöön kohdistuu muita paineita.

Viime vuosina on vahvistunut vaatimus tieteen ja taiteen perustutkimuksen, taiteen kentän sekä kulttuurin siirtymisestä laajemmin markkinatalouden dynaamisen vaikutuksen piiriin. Taustalla näyttäisi olevan ajatus kilpailuun perustuvasta huippujen kehittämisestä sekä kansainvälisten mallien mukaisesta kulttuurin vaihdantatalouden sekä markkinatalouden likeisemmästä suhteesta.

Tähän vaatimukseen osaltaan vaikuttavat globaalin talouden yhdenmukaistumispaaineet talousmallien siirtyessä maasta ja maaryhmästä toiseen. Samalla esimerkiksi taiteen kentällä ja säätiöiden piirissä koetaan, että viime vuosina yhä suurempi osa aikaisemmin julkisin varoin ylläpidetystä kulttuurista on siirtymässä yksityisten säätiöiden tukemaksi tai ylläpitämäksi. Suurimmilla säätiöillämme onkin huoli suomalaisen kulttuurin ja tieteellisen toimeliaisuuden omaleimaisesta ja pitkäkestoisesta omaehtoisesta kehittämisestä markkinapaineen kasvaessa. Myös yliopistokentän rahoituksen uudistaminen lisää yhtäältä yliopistojen itsenäisyyttä, mutta eittämättä myös tekee ne suoraan riippuvaisiksi markkinatalouden dynamiikasta joko julkisina laitoksina tai säätiötoimijoina.

Vahvuudet

Markkinatalouden ja luovan toiminnan kenttien näkeminen erillisinä ei täytä luovan talouden teknistä määritelmää, mutta ero on keskustelussa merkittävä useasta syystä. Ensinnäkin luovan kentän sisäistä vaihdantaa ei harjoiteta ensisijaisesti markkinatalouden ehdoin, vaan taiteen, tieteen ja koulutuksen kenttien sisäinen vaihdanta organisoituu pääasiassa vaihdantatalouden tavoin. Sille keskeisintä on yhteisöllinen jakaminen, oppiminen, oman professionaalisen osaamisen ja identiteettien muodostumisen prosessit sekä vertaisarviointiin perustuva huippuosaamisen arvottaminen. Nämä mahdollistavat paitsi uusien ihmisten koulutautumisen luovan kentän professioihin ja työtehtäviin, myös tieteen kehityksen. Vanha *ammatti*-käsite on niihin liian suppea.

Vaihdantatalous on myös laajasti kansainvälisiä verkostoja rakentavaa ja hyödyntävää, mistä sillä on pitkät perinteet ja elävät vaihdannan muodot. Toimivat 'kosketuspinnat' ovat avainasemassa Suomen luovan kentän toimijoiden, tutkimuksen ja koulutuksen linkittymisessä maailmalla keskeisiin toimijaverkostoihin. Luovan kentän vaihdantatalouden piirissä taiteissa ja tieteissä on ehdottomasti Suomen kansainvälisesti verkottuneimmat toimintaympäristöt. Ne mahdollistavat Suomen merkittävän mukanaolon kansainvälisessä toiminnassa niin, että väkilukumme nähden kulttuurisen toiminnan vireyks ja sen huiput ovat erittäin korkeatasoisia. Kulttuuriin, koulutukseen ja akateemiseen tutkimukseen tehdyt panostukset ovat maassamme olleet kansainvälisesti katsoen merkittävät, ja niitä turvaavat valtiovallan linjaukset edellisen laman aikana ovat olleet oikeat ja kantaneet satoa.

Heikkoudet

Motiivit markkinatalouden ja luovan talouden pitämiseen erillisinä järjestelminä linkittyvät usein toimijoiden vahvaan näkemykseen siitä, että heidän roolinsa luovassa taloudessa on säilyttää oman reviirin koskemattomuus ja turvata sen tulevaisuus erillisenä ja riippumattomana.

Ajatus perustuu kenttien ja rakenteen muutoksesta koettuun uhkaan. Esimerkiksi markkinatalouden korostuminen voidaan kokea uhkana taiteen tai tieteen itsenäisyydelle sekä toimijoiden identiteetille. Ajatuksen takana on myös pelkoa rahataloudellisten resurssien ja asemien menettämisestä, mikäli kenttien välittäviä rakenteita muutetaan tai taloudellista toimintaa lähennetään toisiinsa: joudutaan 'samalle kupille' ja kilpailuun kenttien välillä.

Toisaalta markkinatalouden haasteet nähdään niin suurina, että laajan ja segmentoituneen kulttuurikentän ylläpitäminen julkisin varoin nähdään tulevaisuudessa osittain mahdottomana. Nämä ajatukset korostuvat mm. säätiöiden huolena luovan toiminnan kaupallistumisesta, jolloin taiteiden ja tieteiden vapaa sekä rahoittajasta riippumaton, itsenäinen kehittyminen ei ole mahdollista.

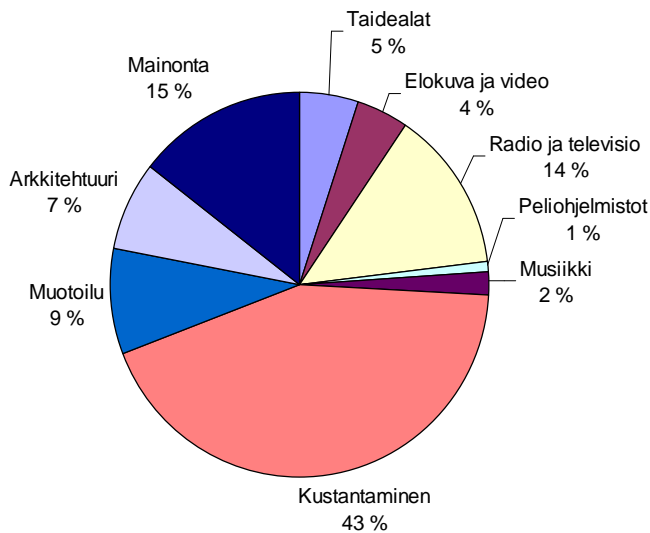
Toisaalta useilla elinkeinopoliittisen järjestelmän kehittäjätahoilla on pyrkimys rajata luovan kentän vaihdantatalous kaikin tavoin pois toiminnastaan, koska se nähdään kulttuuritoimintana tai julkisten kulttuuri-instituutioiden toimintakenttänä. Luovan kentän vaihdantatalous nähdään siis elinkeinoistamisen kannalta kehittämisen ulkopuolella olevana, pitkälti julkisen sektorin, Veikkauksen sekä säätiökentän apurahojen ja toiminta-avustusten rahoittamana toimintana tai jopa pelkkänä puuhasteluna.

II Luovien sisältöjen talous

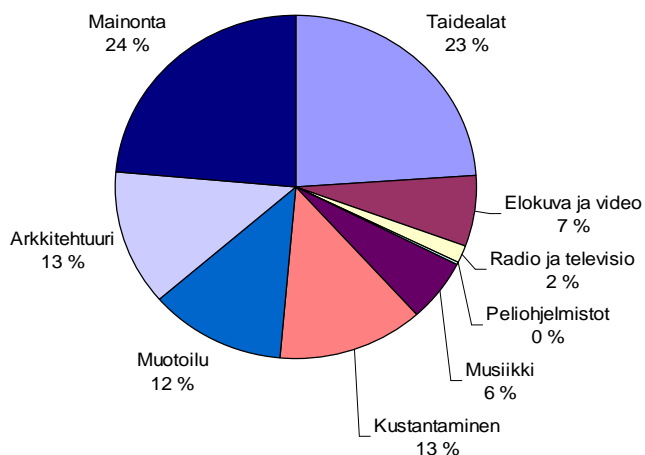
Luovan kentän toiminta ei yksinkertaisesti ole ainoastaan julkisesti tuettua vaihdantataloutta, vaan monelta osin vakavasti otettavaa liiketoimintaa. Tämä seikka on alettu Suomessa ottaa vakavasti vasta melko myöhään, ja hallitusohjelmaan luovien alojen yrittäjyyden liiketoimintapotentiaalin kehittäminen tuli kuluvalle hallituskaudella. Ensimmäisen kerran luovat sisällöt tulivat hallitusohjelmaan Lipposen toisen kauden hallitusohjelmassa, jossa asetettiin tehtäväksi muotoilupoliittinen selvitys kytkemään muotoilu osaksi kansallista innovaatiojärjestelmää. Lisäksi silloisen taidepoliittisen selvityksen seurauksena käynnistyi muun muassa Sitran KULTA-hanke (Wilenius 2004).

Viimeisen kymmenen vuoden aikana on käyty keskustelua luovan kentän yritystoiminnasta. Lähestymistapa on ollut melko suppea. Keskusteluissa on keskitytty lähinnä kulttuurin ja luovan kentän yritystoimintaan tai laajemmin niin, että on puhuttu kaikista uusista ratkaisu- ja toimintamalleista, joita yritystoiminnassa voidaan hyödyntää. Aivan viime vuosina on toimintaa alettu tarkastella liiketaloudellisin mittarein, mikä on tehnyt näkyväksi luovien kentän yritystoiminnan vaikutuksia elinkeinorakenteeseen sekä työllistymiseen. Esimerkkinä tässä Sisältöliiketoiminnan kehittämishankkeen (SILE) vuonna 2007 Turun kauppakorkeakoulun Mediaryhmältä tilaaman suppean selvityksen tuloksien yhteenvedoa.

Kuvio 4. Eri toimialojen osuus kulttuurin ja luovan kentän tuottamasta arvonnalisästä, 2005 (Mediaryhmä, 2007. Luovan kentän yritystoiminta, 11).

Kuvio 5. Eri toimialojen osuus kulttuurin ja luovan kentän yrityskannasta (Mediaryhmä, 2007. Luovan kentän yritystoiminta, 11).

”Vuonna 2005 kulttuurialat tuottivat 64 % koko luovan kentän yritystoiminnan lisäarvosta (yhteensä 2 420 milj. €). Suurin yksittäinen toimiala lisäarvolla mitaten oli kustantaminen. Toiseksi suurin toimiala vuonna 2005 oli mainonta. Toisaalta tarkasteltaessa eri toimialojen yritysmääriä suhteessa koko kentän yrityskantaan (yhteensä 11 648 yritystä), voidaan sanoa, että runsasta vaihtelua näyttäisi esiintyvän myös alojen keskittyneisyysasteen ja tyypillisen yrityskoon osalta. Erityisesti taidealoilla on erittäin paljon yrityksiä suhteessa näiden alojen tuottamaan lisäarvoon verrattuna esimerkiksi kustantamisen toimialaan. ... Erityisesti taidealojen kehitys oli varsin suotuisaa: arvonnalisäys kasvoi peräti 27 % ja yritysten määrä 21 %. Lisäksi alojen tuottavuus ja kannattavuus on varsin vertailukelpoisella pohjalla. Luovien osaamisalojen työllistämien henkilöiden määrä kasvoi myös kansantaloutta

nopeammin. Vaikka suurimmalla, kulttuurialojen, kehällä kehitys ei tarkastellulla aikavälillä ollutkaan näin voimakasta, kokonaisuutenakin luovan toiminnan kenttä kasvoi suhteessa enemmän kuin esimerkiksi elektroniikka- tai metsäteollisuus ja painii monen mittarin osalta samassa luokassa esimerkiksi ICT-sektorin kanssa.” (Mediaryhmä. 2007, s. 10–11)

On selvää, että vaikka luovan kentän yritystoiminta kasvoi monelta osalta vuosina 2000–2005, tarkoittivat nuo vuodet kasvua myös kokonaiskansantaloudessa.

Huomattavaa on, että suurin kasvu tapahtui luovien osaamispalveluiden, kuten muotoilun, arkkitehtuurin ja suunnittelun alueella. Markkinointiviestintä kehittyi puolestaan muuta kansantaloutta hitaammin. Markkinointiviestinnälle nykyinen lama onkin poikkeuksellisen haastava tilanne. Globaalitalouden 2008 alkanut lama on varmasti muuttanut lukuja radikaalisti, joten niillä on enää merkitystä lähinnä kentän liiketoiminnan näkyväksi tekemisen kannalta.

Voidaan perustellusti sanoa, että kulttuurialojen ja viestintäliiketoiminnan niputtaminen saman yläkäsitteen alle ei ole empiirisesti perusteltua, ja johtaa helposti luovien sisältöjen talouden erilaisten liiketoimintamallien ja -ympäristöjen ohittamiseen. Elokuvan tuottaminen, taidegalleriatoiminta ja kirjan kustantaminen eroavat lähes kaikilta olennaisilta osiltaan liiketoimintoina toisistaan.

Kulttuurin kentän lähinnä kulttuuriyrittäjyyteen perustuva elinkeinotoiminta poikkeaa olennaisesti mediatalouden teollistuneista ja monikansallisista yritysmuodoista. Yhteistä näyttäisi kuitenkin olevan vahvasti verkottunut tuottaminen ja kuluttaminen sekä eri kulttuurin ja median kenttien toimijoiden vahva keskinäinen verkottuminen. Viime aikojen kehityksen kiinnostavimpia piirteitä on luovien sisältöjen liiketoimintamallien sekoittuminen keskenään ja juuri sillä on ollut toimintaa uudistavaa vaikutusta. Tähän asti tämä seikka on jäänyt liian vähälle huomiolle. Luovien sisältöjen yhdistäminen ja synergisten toimintatapojen omaksuminen yritystoiminnan osana – sekä tuote- ja palvelutoiminnan kehittämiseksi että arvonlisän lähteenä – on levinnyt laajalle kulttuurin ja luovan toiminnan yritysten ulkopuolelle.

Muusta yritystoiminnasta onkin tullut laajasti kulttuuri- ja luovan kentän yritystoimintaa hyödyntävää, mikä osin yhdistää toimintaa uusiin arvoketjuihin. Tässä toiminnassa on kuitenkin haasteena luovan kentän yrittäjien ja yritystoiminnan korostettu erillisuus muusta liiketoiminnasta. Erillisuus saattaa osin haitata verkottumista muun yritystoiminnan suuntaan sekä myös luovan kentän eri osien välillä, mikä olisi erittäin haitallista liiketalouden normaaliarvoketjujen ja kokonaisten toimialojen uudistumisen kannalta.

Lisäksi liiketaloudessa menestymiseen liittyvät innovaatiot toimintatapojen kohdalla näyttäisivät liikkuvan toimialojen välillä, eivät niiden sisällä. Tästä esimerkkinä toimii hyvin keskustelu *sinisen meren strategiasta* (Kim & Mauborgne 2004). Kim ja Mauborgne tarkastelivat radikaalisti uuden liiketoiminnan syntymistä markkinoilla pitkällä aikavälillä, ja yhdistivät menestykseen muilta liiketoiminnan alueilta siirretyn toimintamallin tai organisoitumisen tavan, joka johti täysin uusien markkinoiden avautumiseen kilpailun vähenemisen ja kulurakenteen muuttumisen myötä.

Kim & Mauborgnen alkuperäinen ja eniten käytetty esimerkki sinisen meren strategiasta tulee luovan kentän yritystoiminnan alueelta. He analysoivat kanadalaisen uuden sirkuksen

pioneerin ja yhden maan kulttuuriviennin menestyneimmän esimerkin, Cirque du Soleil'n, liiketoiminnan kehittymistä. Kim & Mauborgne tulkitsevat teatterista siirrettyjen toimintatapojen ja konseptoinnin yhdistämisen sirkuksen satavuotisiin perinteisiin johtaneen radikaalisti uudenlaisen sirkuksen syntyyn sekä laajasti sirkustaiteen uudistumiseen. Sirkus löysi tiensä uusiin esityspaikkoihin ja perinteisestä poikkeavien yleisöjen huomioon.

Myös Suomessa on samantyyppisiä tapauksia. Esimerkiksi sopii hyvin Linnateatteri Turussa, joka on onnistuneesti yhdistänyt elokuvan tuotantotapoja ja -verkostoja teatteritoiminnan järjestämiseen ja löytänyt tien uusien teatteriyleisöjen pariin. Linnateatteri on kasvattanut teatteriyleisönsä määrän reilusta 38 000:sta (v. 2004) 102 000:een (v. 2008). Tämä kehitys on Turun alueella johtanut teatterissa käyvän kokonaisyleisön määrän nousuun pitkän laskukauden jälkeen.

Toimintatapojen kehittämisen hyödyllisyyden merkitys myös luovien sisältöjen talouden kentän sisällä on erittäin tärkeää. Laajemmin voidaan sanoa, että samankaltaiset kehityksen suunnat voivat johtaa kokonaisten uusien markkinoiden syntymiseen, kuten peliteollisuudessa on käynyt.

Toimialarakenteet ja tuttuuden ylittävä verkottuminen avaa uusia mahdollisuuksia. Elinkeinotoimintaa yhdistävää, sekoittavaa ja uudistavaa toimintaa on voimakkaasti ja järjestelmällisesti kehitettävä Suomessa. Elinkeinorakenteen ja sen toimintamuotojen monipuolistaminen luovan talouden suuntaan on tulevaisuutemme, työllisyyden sekä kansantalouden kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Vahvuudet

Keskustelu luovan kentän yritystoiminnasta ja pyrkimys kentän analyttiseen kartoittamiseen on tehnyt näkyväksi sen linkittymisen osaksi markkinataloutta ja taloutemme perustaa. Voidaan perustellusti sanoa, että luovan talouden tarkastelu on yksi 2000-luvun keskeisimmistä pohdiskeluista, puhuttiinpa sitten elinkeinotoiminnan monipuolistamisesta, kasvusta ja kehittymisestä tai yritystoiminnan tulevaisuudesta globaalissa toimintakentässä (Inkinen, Karkulehto, Mäenpää & Timonen 2006). Laajassa tulkinnassaan luovat ratkaisut yritystoiminnan kehittämisessä ovat välttämättömiä tulevaisuudessa, samoin kuin luovien sisältöjen hyödyntäminen ja nykyiset toimialat ylittävä verkottuminen sekä liiketoiminnan uudistaminen tämän kautta. On aika havahtua määrätietoisiin toimiin tämän kehityksen jouduttamiseksi.

Heikkoudet

Yksilöllisen luovuuden korostamista voidaan kritisoida, koska se korostaa yritystoiminnan erityislaatuisuutta suhteessa kaikkiin muihin elinkeinotoiminnan muotoihin. Se voi, väärin tulkittuna, liiaksi painottaa yksilötason kilpailua menestyksen avaimena yhteisöllisen verkottumisen ja vaihdannan merkityksen kustannuksella. Tämä on kuitenkin vaikeasti todennettavissa. Se voi kuitenkin näkyä myös tukitoimenpiteiden hyödyntämisen esteenä yritystoiminnan kehittämisessä. Lisäksi se tekee toiminnan tilastoinnin, seurannan, analysoimisen tai vertailun muihin talouden aloihin vaikeaksi, koska yksilöllinen luovuus ei ole taloudellinen kategoria, kun taas *toimiala* on teknisesti tilastollinen käsite.

Luovien toimialojen käsite elää kuitenkin sitkeästi kehittämispuheessa ja -ohjelmissa terminä kulttuurin ja luovan kentän yritystoiminnalle. On tärkeää ymmärtää, että luovan kentän liiketoiminnasta kansantaloudellisesti arvokas osa kytkeytyy luovien sisältöjen hyödyntämiseen, kierrättämiseen, jakeluun, monistamiseen ja kauppaan. Näiden toimintojen

ansaintalogiikat ja liiketoimintamallit eivät kytkeydy niinkään essentiaaliseen ajatukseen luovuuden olemuksesta ja ylevyydestä, vaan aivan tavalliseen liiketoimintaan, jota tulisi sellaisena myös kehittää.

Elinkeinopolitiikan keskeinen toimintarakenne, yrityskehitysjärjestelmä, ei kaikilta osin vastaa tähän kehittämisen haasteeseen. Osin haasteet tuntuvat liittyvän immateriaalisen ja luovan sisällön liiketoiminnan luonteeseen siltä osin, että sen juuret ovat paljolti kulttuurin vaihdantatalouden työtavoissa ja järjestäytymisen muodoissa. Nämä eivät aina vastaa yritystoiminnan formaaleja muotoja, mikä on osoittautunut yrityskehitysjärjestelmälle haastavaksi kentäksi: elinkeinotoiminta ei täytä kaikilta osin yritystoiminnan tunnusmerkistöä, eikä yrityskehitysjärjestelmä näin tunnista luovien sisältöjen tuottamisen dynamiikkaa.

Haasteeseen näyttäisi limittyvän globaalilaman nopeuttama rakennemuutos Suomessa. Tarvitsemme huomattavaa elinkeinorakenteen rikastamista, yrittäjyyden kannustamista sekä perinteisen yrityskehitysjärjestelmän suuntaamista osin *yrittäjyyskehitysjärjestelmän* suuntaan. Tämä kehittäminen vaatii panostuksia perinteisestä poikkeavaan rahoittajan rooliin, ja sen tulee suuntautua kohti pitkäjänteistä ja kokonaisvaltaista kannustamista, urheilusta tuttua ”sparraamista” ja valmennusta. Molemmat vaatimukset asettavat yrityskehitysjärjestelmän yhtäaikaaisesti erittäin suuren paineen alle: talouden rakenne on murroksessa, mikä aiheuttaa painetta tulkita uudella tavalla kehitysjärjestelmän osien ja välineiden kohdentumista keskeisille talouden toiminta-alueille.

Luovien sisältöjen talouden nousu talouden keskustelun keskiöön on ollut nopeaa. Tärkeän muotoilun Suomessa teki Markku Wilenius työryhmineen kirjassa Luovaan talouteen (2004). Tänäpä se yhdistetään samanaikaisesti Suomen omaan elinkeinorakenteen murrokseen, voimistuvaan eläköitymiseen sekä maailmantalouden lamaan. Yrityskehitysjärjestelmä on siis suurien haasteiden edessä ja luovien sisältöjen liiketoiminnan kehittäminen on osa niihin vastaamista.

Muutoshaasteen eteen joutuu myös työvoimapolitiittinen järjestelmä. Perinteinen työvoimahallinto operoi työllinen/työtön -periaatteella, joka sopii huonosti sellaisen taloudellisen toiminnan kenttään, jossa tavanomaiset työsuhteet ovat pääosin työvoimahallinnon kannalta ”epätavanomaisia”. Entä jos suuri osa työvoimasta on freelancereita, portfolioyrittäjiä sekä monialaisia ammatinharjoittajia, joiden tulolähteet rakentuvat jatkuvasti ja pysyvästi useasta epäsäännöllisestä tai kansainvälisestä lähteestä?

Lisäksi luovien sisältöihin liittyvät immateriaaliset oikeudet kuten tekijänoikeudet, kustannus- ja esittämisoikeudet sekä näihin rinnastettavat royaltit ovat luonteeltaan pitkäikäisiä, ja niiden synnyttämisen ja hyödyntämisen välinen aikajänne voi olla kymmeniä vuosia. Entä jos tulot ovat epävarmoja ja sporadisia, eikä niitä tunnisteta helposti osinkaan elinkeinotoimintaan olennaisesti liittyviksi? Vaarana on myös, että toimintaa pidetään harrastukseen tai koulutukseen liittyvänä, osin jopa siis vaihdantatalouden osana.

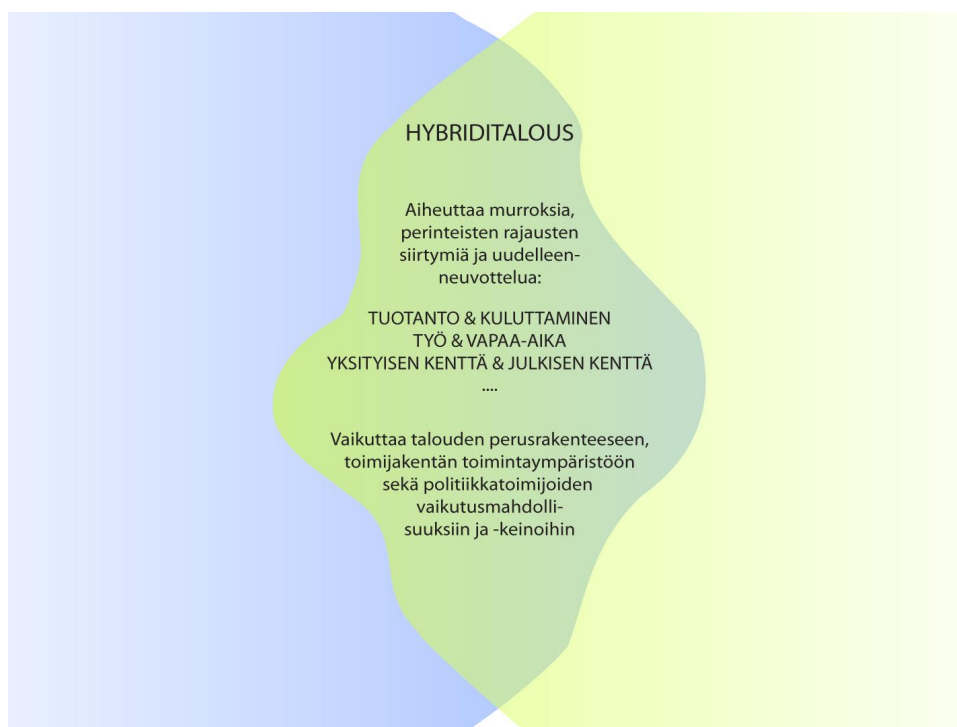
Tämä tilanne hankaloittaa usean luovan kentän yrittäjän, ammatinharjoittajan ja alan työmarkkinoille tulevan opiskelijakunnan työllistymistä. On välttämätöntä kehittää työvoimapalveluita ja tukimuotoja, jotka tunnistavat perinteisestä teollisen yhteiskunnan työllistymisen muodoista poikkeavat työurat ja osaamisen kehittymisen. Tämä auttaisi myös akateemisten työvoimapalveluiden ja työllistämisen muotojen kehittämisessä.

Työvoimapolitiikan muotoihin on aktiivisesti kehitettävä monimuotoisuutta, joka mahdollistaa myös vaihdanta- ja markkinatalouden muodostamassa hybriditaloudessa työskentelemisen ja työskentelyn jatkamisen myös eläkkeelle siirtymisen jälkeen. Vastaavasti myös eläkejärjestelmän on seurattava tätä kehitystä.

Murrokset aiheuttavat myös paineita henkilöverotusjärjestelmän muokkaamiseen lähemmäs esimerkiksi Ruotsin verotuskäytäntöjä siten, että tekijänoikeudet voitaisiin yhtiöittää ja käsitellä pääoman kaltaisena. Se sallisi muun muassa sisältöjen tuottamiseen kohdistuvien kulujen jaksottamisen sekä niistä mahdollisesti saatavien tulojen käyttämisen elinkeinotoiminnan pitkäjänteiseen kehittämiseen tai niiden käyttämiseen liiketoiminnan rahoituksen vakuutena.

III Luova hybriditalous

Keskustelu luovasta hybriditaloudesta on Suomessa uusi. Hybriditalouden käsite sen sijaan on vanha, ja on alun perin tarkoittanut sekataloutta, joka syntyy rahatalouden ja omavaraisen vaihdantatalouden sekoittuessa. Luova hybriditalous on kuitenkin erotettava selvästi agraritalouden ja teollisen tuotantotalouden välisestä sekataloudesta.

Kuvio 6. Hybriditalous.

Luovaa hybriditaloutta leimaa keskeisesti kaksi dynamiikkaa. Ensinnäkin on keskeistä, että arvonlisän muodostuminen on mahdollista vaihtoehtoisten organisoitumisen tapojen kautta niin, että ajatellaan radikaalisti toisin. Toiseksi tunnusomaiseksi dynamiikaksi hahmottuu vahva tulevaisuusorientaatio.

Luovassa hybriditaloudessa hahmottuvat organisoitumisen tavat näyttäisivät perustuvat ajatukseen vertaisverkostoista, joissa luovia ajatuksia jaetaan vapaasti. Ideoiden taloudellinen arvo nähdään sinänsä melko vähäisenä, eivätkä ne ole *niukka resurssi*. Sen sijaan

kaupallistamisen hyödyntämisen tapojen löytäminen on kiinni ketteryudesta, oivaltamisesta ja uskalluksesta ajatella mahdollisuuksien syntymistä myös liiketoimintainnovaatioiden kautta.

Kilpailua ei käydä ensisijaisesti ideoista ja niiden suojaamisesta niukkana resurssina, vaan kyse on siitä, kuka ehtii ja keksii tavan kaupallistaa ne markkinoille tavoilla, jotka ovat *käyttäjäverkostoille* relevantteja. Toiminta perustuu yhtäältä vertaisverkostojen ja -yhteisöjen tuoteideoiden generoimisen kykyyn ja haluun, sekä toisaalta ketteryyteen ja kilpailuun markkinoilla. Keskeisiä ovat myös eettiset toimintaperiaatteet, joiden perusteella syntyy riittävä luottamus, johon hybridinen organisoituminen perustuu.

Muodostuvat vertaisverkostot ovat tasavertaisia, isojen ja pienien tai jopa tuhansien toimijoiden ja ryhmien verkottuneita toimintamuotoja, jotka hyödyntävät lukuisia tuotantoteknologioita – vanhoja ja uusia – sekä jopa kymmeniä erilaisia toimintatapoja ja -alustoja.

Verkostojen hyödyntäminen on suuressa määrin sosiaalisesti ja kulttuurisesti kontrolloitua. Hyväksikäyttäjiä tai ”vapaamatkustajia” ei haluta joukkoon. Mikäli olet saamassa, ole valmis antamaan ja sitoutumaan verkostoon. Toimintatapa on hyvin yleinen luovan kentän toimijoiden piirissä, sillä kulttuuriset tuotantotavat perustuvat vertaisvaihdantaan ja sitä kautta kumuloituvaan pätevytykseen ja asiantuntijuuden kehittämiseen. Nämä kompetenssin muodot kytkeytyvät kaikilta olennaisilta osiltaan syvästi verkottuneeseen toimintaan. Kaikki vertaisarviointiin perustuva kehittämis- ja tutkimustoiminta perustuu myös lähtökohtaisesti samalla tavoin eettisesti sitoutuneeseen vaihdantaan. Toiminnan ensisijainen tavoite ei ole kaupallinen konsepti, vaan kestävä ja etenevä aihepiirin sisältöjen ja ymmärryksen kehittyminen, toimintatapojen uudistaminen, yhteisten haasteiden ja esteiden voittaminen.

Eettistä perustehtävää toteutettaessa hybriditaloudessa syntyy jatkuvasti lukuisia tuotteita ja palveluja sekä merkittäviä brändi- ja huomioarvoja, joilla on suoraa rahallista merkitystä. Toiminta haastaa myös *työn/toiminnan, palkan/kannustimen ja loman/vapaa-ajan* taloudellisina termeinä ja käsitteinä.

Hybriditalouden viimeaikaisia muotoja ovat esimerkiksi fani- ja vertaisverkottuminen digitaalisilla alustoilla. Vertaisverkostot (P2P), faniorganisoituminen (Taalas & Hirsjärvi 2008) ja verkottuneet luovan toiminnan muodot (Taalas 2009) ovat tuottaneet lukuisia hybridisiä konsepteja luovien sisältöjen tuotantoon lähes kaikilla luovien sisältötuotteiden alueilla elokuvista fanikirjallisuuteen, animaatioelokuvista muotoilukonsepteihin ja mediasisältöihin. Tuotokset ovat pääosin luonteeltaan formaattien ja konseptien kaltaisia tai muistuttavat erilaisia tuotteiden ja palveluiden niputettuja yhdistelmiä.

Samalla tavoin perinteisen tutkimustoiminnan yhdistyminen uusilla tavoilla moninaisista toimijoista koostuviin innovaattoriverkostoihin, esimerkiksi ennakoinnin ja tulevaisuustyön alueilla tuottaa uudenlaista ajattelua ja toimintatapoja. Olennaista tuotosten rinnalla ovatkin toiminnassa syntyvät organisoitumisen ja järjestämisen muodot, joilla on jo nyt usein vuosien luottamuksellisessa verkottumisessa kehittyneitä perinteitä.

Yhteistä hybridisille tavoille ajatella ja toimia on voimakas tulevaisuussuuntautuminen. Toiminta lähtee ajatuksesta luovan kentän toimintatapojen ja ajattelun samoin kuin liiketoiminnan muotojen uudistamisesta. Elokuvan, animaation tai mediatuotannon

tulevaisuuden tekeminen on toimijoita yhdistävä ja yhteistyöhön voimakkaasti motivoiva voima.

Tulevaisuushaasteisiin on jopa mahdotonta vastata ainoastaan vanhoja toimintatapoja kehittämällä. Suurimmat tulevaisuushaasteet koetaan ilmastomuutoksen, eläköitymisen, työ- ja vapaa-ajan yhdistämisen sekä yksityisten ja julkisen palvelujen uudistamisen kohdalla. Lisäksi haasteita syntyy esimerkiksi uuden yritystoiminnan ja uudenlaisten markkinoiden kehkeytyminen, tai jopa suomalaisen elämänmuodon tulevaisuuden alueilla.

Luovan hybriditalouden toimijat kokevat hybridisten toimintatapojen muuttavan ajattelua ja kokemusta talouden järjestämisen mahdollisuuksista. Tämä tapahtuu verkottuneiden innovaatioprosessien sekä ajatusten jakamisen kautta. Osalle toimijoista perinteiseen kontrolliin perustuva ajattelutapa tuntuu työympäristönä hyvin vieraalta. Ansaintalogiikat ovat nekin vasta kehityksensä alussa, ja esimerkiksi mediasisältöjen alueella tässä kohdataan monia taloudellisia rajoitteita ja kipupisteitä.

Luova hybriditalous asettaa suoranaisia vaatimuksia nykyisille työelämän ja yhteiskunnan rakenteille ja vaatii niiden uudistamista:

- Murrokset työelämässä, työsuhteessa ja työpaikassa: palkkatyö lähestyy yrittäjyyttä, lisäksi useiden yhtäaikaisten ansaintamallien läsnäolo ja jokaisen henkilökohtainen vastuu toimeentulosta ja kompetenssista lisääntyy (portfolioyrittäjyys ja freelanceistuminen, projektitoiminta, kansainvälisyys)
- Murrokset yrityselämässä; ansaintalogiikkojen murrokset ovat jo johtaneet esimerkiksi markkinointiviestinnässä liiketoiminta-alueiden kokonaisvaltaisiin muroksiin
- Murrokset julkisissa palveluissa: nykyisen palvelurakenteen muutosvaatimukset ovat suuremmat kuin mihin pelkällä toimintojen kehittämällä voidaan päästä ja tämän vuoksi tarvitaan hybridisiä palvelujen toteuttamisen tapoja
- Murrokset politiikkatoimijoiden toimintakentässä: uusi julkisuus ja julkisuuden laaja hyödyntäminen
- Murrokset yhteiskunnassa ja yhteistyön politiikat: työn ja vapaa-ajan yhdistäminen kaikissa elämän vaiheissa, työn muodot ja niiden hallinta, tuottamisen ja kuluttamisen suhde, uudenlainen segmentoituminen ja eturyhmäajattelu, sekä immateriaalisen tuotokset

Voidaan todeta, että näihin mahdollisiin muroksiin on Suomessa varauduttu toistaiseksi heikosti. Globaalissa luovassa hybriditaloudessa voittajia tuntuisivat olevan ketterät ja proaktiiviset toimijat, jotka osaavat varautua useisiin tulevaisuuskuviin (skenaarioihin) yhtä aikaa ja tekemään niistä nopeita toimintavalintoja ja -yhdistelmiä.

Erytisen huolestuttava piirre Suomessa on, että liiketoiminnan alueelta luovan hybriditalouden näköaloja kuvaavia toimijoita ollaan parhaillaan rekrytoimassa ulkomaille. Tämä on luonnollisesti positiivinen heikko signaali siitä, että suomalaisella osaamisella on laajasti kysyntää rajojemme ulkopuolella. Toisaalta voidaan vain toivoa, että vahvat verkottuneet toimintamuodot linkittäisivät näitä toimijoita jatkossa kotimaahan siinä määrin, ettei rakenteita uudistava keskustelu ja uusien toimintatapojen kehittyminen tyrehtyisi. On täysin selvää, ettei Suomi pärjää pelkästään ”enemmän ja tehokkaammin samaa” -ajattelulla.

Seuraavassa esimerkkejä luovan hybriditalouden nyt jo selkeästi näkyvissä olevista siirtymistä:

Muotoilun rooli muutoksessa ja muotoiluajattelu

Muotoilu ja suunnittelu ovat olleet koko 2000-luvun nopeimmin kasvava luovan kentän liiketoiminnan osa. Suomalaisen muotoilun traditio on pitkä ja kunniakas. Muotoilun kehityskaari on edennyt taideteollisesta muodon antamisesta moniosaamiseen perustuvaan kehittyneeseen suunnitteluun, jonka rooli on irronnut puhtaasta tuotteen suunnittelusta.

Muotoilijan toimenkuvan muutosta kuvaavassa väitöskirjassaan Anna Valtonen (2007) osoittaa 1990-luvun laman muodostaneen motiivin uusien kilpailukyvyn lähteiden hakemiselle. Murroksen seurauksena muotoilun rooli muuttui. Siirryttiin perinteisestä tavaramuotoilusta kohti prosessia, jossa muotoilu on moniosaajatyöryhmän osana suunnittelussa, markkinoinnissa, viestinnässä ja johtamisessa.

Viime aikoina muotoilun kentällä on vahvistunut ajatus holistisesta muotoiluajattelusta, *design thinkingistä*. Se nähdään tapana lähestyä tuottamisen suuria ja erittäin haastavia tulevaisuuden kysymyksiä sekä kokonaisia tuotantoprosesseja. Sellaiset haasteet, kuten ilmaston muutos, väestön vanheneminen sekä globalisaatio, ovat hyvin kompleksisiä kysymyksiä. Niiden ratkaisemiseksi saatamme tarvita uusien teknologioiden lisäksi ja ohella laaja-alaista, uutta luovaa ajattelua, jonka ytimessä on aiheen lähestyminen uusista suunnista tai useasta samanaikaisesta suunnasta.

Parhailaan työn alla oleva työ- ja elinkeinoministeriön rahoittama ja Provoke Oy:n toteuttama ”Muotoilun muuttunut rooli” -selvitys erottaa muotoilukeskustelussa kolme aaltoa: muodon antaminen, moniosaaja-asiantuntijuus sekä muotoiluajattelu. Näistä muotoiluajattelu näyttäisi paljolti resonoivan luovan hybriditalouden keskustelujen kanssa.

Muotoiluajattelu on myös voimakkaasti leviämässä esimerkiksi liikkeenjohdon ja innovaatiotoiminnan alueille, joissa sitä on sovellettu lähestymistapana palvelujen suunnittelussa ja liiketoimintainnovaatioiden kehittämisessä sekä käyttäjälähtöisen tuotekehittelyn ja radikaalisti käyttäjävetoisen innovaatiotoiminnan ajattelutapana. Toiminta muuttaa siis muotoilun roolia funktionaalista toiminnasta kohti abstraktimpaa tulevaisuuden hahmottamista sekä edellyttää perusteellista muutosta siinä, miten muotoilun rooli nähdään tulevaisuudessa.

Muotoiluajattelussa lähestytään toimijoita ja prosesseja perinteisestä poikkeavasti ja niitä yhdistellen. Muotoilun haaste ja mahdollisuus globaalissa toimintaympäristössä kytkeytyy sen kykyyn uudistaa, ei enää vain tuotteiden tai palvelujen, vaan tuottamisen tapojen ja prosessien kokonaisuuksia tavoilla, jotka kytkeytyvät paikallisiin vahvuuksiin. Tällä toiminnalla on potentiaalisesti laajat vaikutukset markkinoiden kehitykseen, mutta myös kokonaan uusien markkinoiden syntyyn.

Mediatalouden hybridiekologinen haaste

Viestintäsäilytöjen tuotanto ja kulutus ovat Suomessa eläneet pääasiallisesti kaupallisessa toimintaympäristössä jo 1980-luvulta. Kustantaminen on arvonsäilytään Suomen luovan kentän liiketoiminnan suurin ja taloudellisesti merkittävin osa. Esimerkiksi joukkoviestinnässä – lehdistö, televisio, radio ja markkinointiviestintä – perinteinen

liiketoimintainnovaatio on vanhaa: viestintäala tuottaa ja välittää journalistista sisältöä, viihdettä, tekstiä ja kuvaa asiakasyleisölle ja samalla tarjoaa mainostajalle kanavan yleisön huomioon. Kirjankustantaminen taas on sen vanhin formaaliksi toimialaksi järjestäytynyt osa Suomessa. Sen perinteiset ansaintalogiikat ovat viimeisenä kustantamisen osa-alueena parhaillaan murrosvaiheessa. Tämä näkyy huomattavina liiketoiminnan organisoitumiseen liittyvinä haasteina ja julkisenakin keskusteluna.

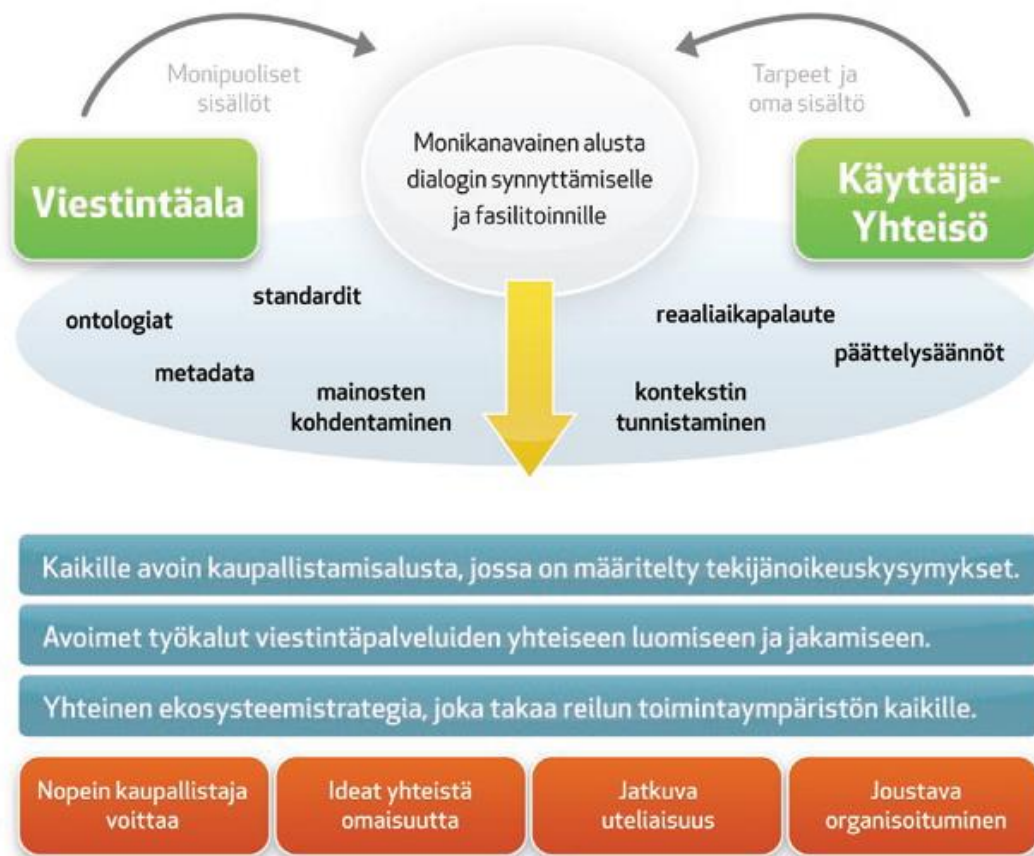
1990-luvun alun lama merkitsi viestintäyrityksissä suurta murrosta (vrt. Grönlund & Taalas 2007). Digitalisoituminen tuotannon tavoissa ja työtehtävien uudelleen muotoutuminen muuttivat ratkaisevasti yritysten sekä työntekijöiden työn sisältöjä ja johtivat yritysrakenteen perusteelliseen muutokseen. Kustantaminen ja painaminen alkoivat liiketoiminnallisesti erota toisistaan, ja 2000-luvulla tämä kehitys on jatkunut perinteisten arvoketjujen purkautuessa ja uusien ketjujen ilmaantuessa.

Kehitys on heijastanut markkinoiden rakenteen murrosta. Mediayrityksissä konsolidoituminen on ollut vahva trendi koko 2000-luvun alun. Mediassa monikanavaistuminen on nopeasti toteutunut tosiasia, joka on tuttu kaikille viestintäyrityksille. Toisin kuin 1990-luvun lopulla arveltiin, digitalisoituminen ei ole johtanut joukkoviestinnän perinteisten muotojen katoamiseen. Sen sijaan uudet ansaintalogiikat näyttäisivät muodostuvan hitaasti, perinteisten mediakanavien sekä uusien, paljolti aktiivisten käyttäjien itsensä tuottamien verkostojen välisenä vaihdantana. Tämä aiheuttaa kuitenkin suuria haasteita mediasisältöjen liiketoiminnalle vanhojen ansaintalogiikkojen ollessa paljolti vielä kiinni monikanavaisuuden vaatimassa neuvottelussa.

Esimerkiksi viime vuosien tekijänoikeudellinen keskustelu on hyvä esimerkki siitä, että luova hybriditalous merkitsee murrosta, ja sen vaatimat ratkaisut eivät ole aina kivuttomia. Ansaintalogiikkojen muutos kaikilla tasoilla tarkoittaa myös laajoja intressiristiriitoja sekä talouden totutun perustan uudelleen tulkintaa. Keskeiseksi muuttuvat liiketoimintainnovaatiot eli toiminnan järjestämisen uudet tavat (yhteistyö, luottamus, ja innovaatioekosysteemit). Myös aktiiviset yleisöt tuovat markkinoille paljon omaehtoisesti tuotettuja käyttötapoja perinteisten tuoteinnovaatioiden rinnalle.

Vuonna 2009 valmistunut *Viestintäalasta voittaja – viestintäalan toimialastrategia* (2009) on poikkeuksellisen tulevaisuussuuntautunut strategia. Työn lähtökohtana on pohtia uudelleen viestintäalan roolia tulevaisuushorisontissa. Strategian keskeisin sisältö on talouden murroksen, konvergenssin – sisältöjen monikanavaisen kehityksen – ja yleisösuhteen muutoksen vaikutus niin tilaaja- kuin mainostaja-asiakkaan kannalta.

Innovaatiotoiminnassa korostuu liiketoimintainnovaatioiden merkitys. Tämän viestintäala nostaa strategiansa keskeisimmäksi kohdealueeksi. Liiketoiminnan uudet muodot, markkinatalouden massatuotanto sekä käyttäjäinnovaation rooli korostuu innovaatioekologian kaltaisena systeeminä, joka on selvästi paradigmatilastaan hybridinen.

Kuvio 7. Viestintäalan yhteisen tuote- ja palvelukehityksen paradigma. (Viestintäalasta voittaja – viestintäalan toimialastrategia. 2009, Viestinnän keskusliitto, s. 20)

Vahvuudet

Näkökulman taustalla on ajatus siitä, että kehittämisen suuntaa ja tavoitteita ohjaa määrätietoinen tulevaisuuden pohtiminen, työstäminen ja halutun tulevaisuuden toteutumisedellytysten vahvistaminen. Muiden näkökulmien pyrkiessä lähinnä säilyttämään, hyödyntämään tai korjaamaan olemassa olevia rakenteita, hybriditalous näyttää talouden murroksena, tarpeena vastata uusiin haasteisiin, joita ovat mm. väestön ikääntyminen, palvelurakenteen muutos, ilmastonmuutos, tuottamisen ja kuluttamisen uudet tavat, ja yhdessä luomisen muodot (co-creation) sekä niiden ehdot.

Ajattelutavan muutos näyttäisi olevan myös vaikeasti ulkoistettavissa. Luova hybriditalous yhdistää globaalia ja paikallista uudella tavalla, mikä on mahdollisuus ketterälle ja avoimelle, paljolti luottamussuhteiden verkottamalle toiminnalle ja taloudelle. Tuottaminen ja kuluttaminen näyttäisivät olevan kiinteässä yhteydessä kulttuurisiin organisoitumisen muotoihin sekä identiteettityöhön.

Nämä prosessit ovat yksi elämänmuotomme sekä kulttuurisen kysynnän perusasioita, joihin globalisaatiokehitys näyttäisi vaikuttavan kaikkein viimeiseksi. Omintakeiset toimintatapamme, kulttuuriset sisältömme ja sosiaaliset innovaatiomme ovat meille niin tärkeitä, että niiden tuottamista on vaikea ulkoistaa ja kuluttaminen on yhteydessä elämäntapaamme. Nyt olemme kuitenkin kiinteässä ja vuorovaikutteisessa suhteessa

kansainväliseen yhteisöön ja globaaliin rahatalouteen, eikä luova hybriditalous tarkoita agraaritalouden vaihdantaan palaamista.

Heikkoudet

Luova hybriditalous on suuri haaste sekä talouden perustalle, palvelurakenteille, teolliselle tuotannolle sekä kansalaisyhteiskunnan toiminnan muodoille. Näihin haasteisiin vastaaminen edellyttää sekä julkis- että yrityshallinnon muotojen merkittävää uudistamista sekä erityisesti ajattelutavan muutosta. Viestintäala sekä muotoilu ja suunnittelu tekivät merkittävän siirtymän luovien sisältöjen liiketoimintaan 1990-luvun suuren laman aikana. Esimerkiksi viestintäalalle kohtalon kysymys on, missä määrin siirtymä luovaan hybriditalouteen onnistuu yritystoiminnan tasolla vuonna 2008 alkaneen globaalien laman aikana ja jälkeen.

Luovan hybriditalouden organisoitumisen ja ansaintalogiikkojen muotoutuminen on edelleen kesken. Vahva luova hybriditalous voi rakentua ainoastaan tilanteessa, jossa luovan kentän liiketoiminnan palvelurakenne on vahva, ja mikäli luovan kentän vaihdantatalouden toiminta on rikasta. Luova hybriditalous edellyttää siis kahden edellisen välisen keskustelun jatkumista ja näiden vuorovaikutuksen vahvistamista omintakeisina.

Luovan hybriditalouden uusien liiketoimintamallien kehittämiseen ei ole vielä Suomessa herätty. Panostukset luovaan talouteen ovat olleet viime vuosina vaatimattomia verrattuna esimerkiksi naapurimaihimme Ruotsiin ja Tanskaan, joissa sekä kulttuurin kenttään että merkityssisältöjen talouteen on voimakkaasti satsattu jo 1990-luvulta alkaen. Luovan talouden kehittäminen on näissä maissa globaalien laman ajanakin nähty yhdeksi keskeiseksi painopisteeksi.

Luovan talouden kehittämishankkeet

Luovaan talouteen suoraan liittyviä hankkeita on parhaillaan meneillä useilla hallinnonaloilla. Hankkeiden välillä on tiivistä henkilötason yhteistyötä, mutta niiden toiminta on paljolti itsenäistä. Pääosa luovan talouden kehittämiseen tähtäävistä hankkeista on käynnissä opetusministeriössä (OPM) sekä työ- ja elinkeinoministeriössä (TEM). Muita keskeisiä ministeriöitä ovat ulkoasiainministeriö (UM), joka on merkittävässä roolissa kulttuurivientihankkeessa sekä valtiovarainministeriö, joka on merkittävä kulttuurin, taiteen sekä tieteen rahoitusrakenteiden osalta. Viestintä- ja liikenneministeriön hallinnonalaan kuuluvat puolestaan monet audiovisuaaliseen viestintään liittyvät keskeiset kysymykset ja markkinoiden toimivuus.

Käynnissä olevia luovan talouden kehittämiseen tähtääviä hankkeita:

- Kulttuurivientihanke (OPM, TEM, UM)

”Kulttuuriviennin kehittämisohjelma vuosille 2007–2011 laadittiin poikkihallinnollisena yhteistyönä ja yhteistyössä taiteen kentän kanssa. ...

Ohjelmalla tähdätään kulttuuri- ja taidealan liiketalousosaamisen vahvistamiseen ja kulttuurin matkailullisen tuotteistuksen edistämiseen. Ohjelman tavoitteena on taiteen ja kulttuurin alan työpaikkojen lisääntyminen ja vientitulojen kasvu sekä

Suomen kulttuurisen tunnettuuden lisääminen.”

<http://www.kulttuurivienti.fi/index.php?k=11045> (Luettu 23.11.2009)

- Luovan talouden keittämisen strateginen hanke 2009–2010 (TEM)

”Luovilla aloilla on runsaasti innovaatio-, kasvu- ja kansainvälistymismahdollisuuksia, joilla voidaan parantaa Suomen kilpailukykyä. Hallitus on asettanut tavoitteekseen, että luovien alojen yritykset harjoittavat tulevaisuudessa nykyistä laajempaa ja kannattavampaa liiketoimintaa, niin Suomessa kuin kansainvälisillä markkinoilla.

Työ- ja elinkeinoministeriö on perustanut tavoitteen saavuttamiseksi kaksivuotisen luovan talouden strategisen hankkeen, jonka tehtävänä on kehittää yritystoimintaa, edistää työmarkkinoiden toimivuutta ja vauhdittaa tuotekehitystä luovan talouden toimintaympäristössä. Lisäksi hankkeessa tuotetaan visionääristä tietoa markkinoista muutostarpeiden ennakoimiseksi.”

<http://www.tem.fi/index.phtml?s=3038> (Luettu 23.11.2009)

- Luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen ESR-hanke 2007–2013 (OPM), jota koordinoi Luova Suomi (TKK, Dipoli)

”Ohjelman tavoitteena on luovien alojen tuotekehitys- ja innovaatiotoiminnan, liiketoiminta- ja yrittäjäosaamisen ja tuottaja- ja manageritaitojen edistäminen sekä alojen toimintaympäristön ennakointiin liittyvien kysymysten analysointi ja alan tietopohjan syventäminen. Kehittämisohjelman avulla voidaan vakiinnuttaa sekä saada aikaan kasvua ja jatkuvuutta luovien alojen yritystoiminnalle, lisätä alan työllisyyttä sekä vahvistaa näiden alojen kansainvälistymistä, kulttuurivientiä ja -yrittäjyyttä. Ohjelman avulla voidaan myös vahvistaa muiden toimialojen kilpailukykyä. Ohjelma tukee näin ollen hallitusohjelman tavoitetta vahvistaa luovaa taloutta ja luovien alojen yrittäjyyttä.”

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/EU-asiat/EU-rakennerahastot/ohjelmat/Kehittamisohjelmat/Luovien_alojen_yritystoiminnan_ka_svun_ja_kansainvlistymisen_kehittamisohjelma.pdf (Luettu 23.11.2009)

Tämän selvitystyön kannalta ei ole keskeistä, että käynnissä olevat hankkeet ovat monella tavalla toisiinsa nähden päällekkäisiä. Luovan talouden tulokulmat ovatkin erilaisia ja ne vaativat osittain päällekkäin meneviä hankkeita. Sen sijaan kehittämisen näkökulmasta on täysin välttämätöntä, että keskustelu kenttien välillä on jatkuvaa dynaamista vaihtoa. Luovan talouden tulokulmien väliset siirtymät tulevat tässä erittäin tärkeiksi ja onkin olennaista kysyä, missä määrin hallituksen Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelman aihepiiriin liittyvät hankkeet siirtävät keskustelua kenttien välillä ja mihin suuntiin?

Markkinoiden näkökulmasta näyttäisi siltä, että ministeriöiden yhteinen kulttuurivientihanke siirtää keskustelua luovan kentän vaihdantatalouden näkökulmasta kohti luovien sisältöjen taloutta. Ajatus luovan kentän vaihdantatalouden tukemisesta nähdään osittain investointina, joka voisi generoida myös tuloja ulkomailta kulttuuriviennin kautta. Tämän ei nähdä olevan ristiriidassa tai kilpailevan luovan kentän omaehtoisen kehittämisen kanssa tai tähtäävän sen resurssien uudelleen suuntaamiseen.

Luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen ESR-hanke puolestaan näyttäisi sijoittuvan jo selvästi astetta pidemmälle luovien sisältöjen talouden alueelle ja olevan luonteeltaan ja tavoitteiltaan selkeästi elinkeinopoliittista, mitä vahvistaa myös ohjelman koordinaattorin palvelutarjonta. Kulttuurivientihanke sekä luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen ESR-hanke ovat selvästi Suomen suurimmat luovan talouden kehittämisohjelmat. Finpron koordinoima ja syksyllä 2009 käynnistyvä luovien alojen vientiin kohdistuva hanke on puolestaan selkeästi elinkeinopoliittista vienninedistämistä.

TEM:n luovan talouden strateginen hanke toteutetaan neljässä toimintakokonaisuudessa, jotka jakautuvat selkeästi kahteen osaan. Työllisyyden ja yritystoiminnan kehittämisen toimenpidekokonaisuudet tähtäävät selvästi työvoimapolitiittisten palveluiden uudistamiseen. Tavoite on, että yrityspalvelujärjestelmä sopisi paremmin luovan talouden toimintakenttään, ja että se tukisi erityisesti yrityskehitys- ja innovaatiotoimintaan tähtäävän palvelu- ja rahoitusrakenteen, luovien sisältöjen tuottamisyrityksyyden ja liiketoiminnan dynamiikkaa. Nämä kaksi toimenpidekokonaisuutta pyrkivät siis määrätietoisesti kehittämään työ- ja elinkeinopoliittista toimintaympäristöä luovien sisältöjen liiketoimintaan sopivaksi ja sen haasteita ymmärtäväksi uudistamalla palvelujärjestelmää.

Toisaalta ohjelman uusien toimintatapojen sekä ennakoinnin toimenpidekokonaisuudet pyrkivät nostamaan esille luovan hybriditalouden, ekosysteemisten toimintatapojen ja tulevaisuuden näköaloja. Nämä korit siirtävät keskustelua luovien sisältöjen taloudesta kohti luovaa hybriditaloutta. Myös työ- ja elinkeinoministeriön käyttäjälähtöisen innovaatiopolitiikan sekä esimerkiksi Tekesin rahoittaman SHOK-verkoston puitteissa on näkyvissä pyrkimys luovan hybriditalouden sisältöjen nostamiseksi keskusteluun. Jää kuitenkin nähtäväksi, miten rahoitusinstrumenttien ja -ohjelmien jäykkyys sekä perinteinen kontrollia korostava ajattelutapa vaikuttavat näiden uusien avauksien toteutumiseen ilman rakenteellisia muutoksia.

Luovan talouden strategisen hankkeen hybriditalouteen siirtäviä toimenpiteitä on muitakin. Tässä yhteydessä on tärkeä mainita keväällä 2009 valmistunut Suomen IPR-strategia 2015. IPR-strategia on hyvin tulevaisuusorientoitunut ja nostaa esille huomattavan määrän keskeisiä tulokulmia myös luovan talouden toimintakenttää rajaavista ja mahdollistavista toimenpiteistä erityisesti hybriditalouden näkökulmasta. Valtioneuvoston periaatepäätös 26.3.2009 nostaa esille menestymisen edellytykset selkeästi hybridisessä taloudessa:

”Menestyminen vuoden 2015 toimintaympäristössä edellyttää seuraavia asioita:

Suomessa on innovaatiotoimintaa ja luovaa työtä tehokkaasti tukeva IPR-toimintaympäristö. Aineettomia oikeuksia koskevalla lainsäädännöllä kannustetaan innovatiivisuutta ja luovaa työtä sekä mahdollistetaan investoinnit näihin. Aineettomien oikeuksien järjestelmä on joustava teknologian ja liiketoiminnan muutostilanteissa ja edistää suomalaisten yritysten kilpailukykyä ja palveluinnovaatioita.

Aineettomia oikeuksia koskevan lainsäädännön valmistelussa kiinnitetään huomiota lainsäädäntöratkaisun taloudelliseen merkitykseen sekä sen taloudellisiin ja muihin vaikutuksiin. Aineettomien oikeuksien järjestelmän ja sen eri osien tehokkuuden arviointiin on kehitetty indikaattorit.

Aineettomia oikeuksia hyödynnetään lähtökohtaisesti globaalissa toimintaympäristössä. Yksinomaan kansallisille markkinoille keskittyvä toiminta on poikkeuksellista.

Osaamisen merkitys on korostunut niin yrityksen kuin yksittäisenkin luovan tekijän tai keksijän toiminnassa. Yritykset osaavat hyödyntää aineettomia oikeuksiaan omaa liiketoimintastrategiaansa parhaiten tukevalla tavalla. Menestyminen edellyttää lainsäädännöllisten suojamuotojen mutta myös muiden menetelmien, kuten avoimuuteen ja tiedon jakamiseen liittyvien strategioiden tuntemista.

Oikeuksien tehokas käyttö perustuu markkinoiden toimivuuteen, oikeuksien selkeyteen, toimivaan kilpailuun ja täytäntöönpanojärjestelmän tehokkuuteen. Aineettomia oikeuksia käsittelevien hallintoviranomaisten resurssit oikeuksien rekisteröinnissä ja muissa hallinnollisissa toiminnoissa on turvattu. Aineettomiin oikeuksiin keskittyvän tuomioistuimen resursseja on lisätty asiantuntemuksen ja asioiden joutuisan käsittelyn turvaamiseksi.

Suomi vaikuttaa aktiivisesti ja suunnitelmallisesti EU:ssa ja kansainvälisillä foorumeilla aineettomien oikeuksien ja koko IPR-järjestelmän kehittämiseen IPR-strategiansa pohjalta.

Tavoitetilan saavuttaminen edellyttää määrätietoista päätöksentekoa ja toimintaa valituilla kohdealueilla. Niitä ovat osaaminen, oikeuksien tehokkuus ja selkeys, kilpailupolitiikka ja aineettomiin oikeuksiin perustuvien markkinoiden toimivuus, järjestelmän toiminnallinen ja taloudellinen tehokkuus sekä kansainvälinen vaikuttaminen. Tavoitetilan saavuttaminen edellyttää myös toimenpiteiden asianmukaista ja riittävää resursointia.”

<http://www.vn.fi/tiedostot/julkinen/periaatepaatokset/2009/IPR-strategia/145451.pdf> (Luettu 23.11.2009)

Huomionarvoista on, että siirtymää kulttuurin, taiteen ja tutkimuksen vaihdantatalouden ja luovan hybriditalouden välillä ei tällä hetkellä näytä eksplisiittisesti lähestyvän yksikään edellä mainituista käynnissä olevista hankkeista. Tämä on ehdottomasti puute, sillä omaehtoinen ja rikas kulttuuriosaamisen kenttä on aivan keskeinen luovalle hybriditaloudelle (vrt. Hautamäki 2009). Luovan toiminnan kentän markkinaehtoistaminen ei ole yksin vastaus tulevaisuushaasteeseen.

Opetusministeriö on asettanut helmikuussa 2009 toimikunnan valmistelemaan tulevaisuusselontekoa taiteen ja kulttuurin tilasta sekä näiden edistämisestä. Työn väliraportti ilmestyy joulukuussa 2009, ja lopullinen selonteko valmistuu eduskunnalle keväällä 2010.

”Kulttuuriselonteolla kartoitetaan taiteen ja kulttuurin kentän muutoksia ja kuvataan mm. kulttuurin edistämisen edellytyksiä sekä arvioidaan julkishallinnon vastuuta ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden roolia edellytysten luojina. Lisäksi selontekoa valmistevalta toimikunnalta odotetaan kehittämis ehdotuksia ja suosituksia niiden toteutumisen seurannasta sekä arvioinnista.

Selonteko kuvaa ja arvioi mm. kulttuurin haasteita, yhteiskunnallista ja alueellista merkitystä, luovan taiteellisen työn edellytyksiä ja mahdollisuuksia sekä taloudellisia ja työllistäviä vaikutuksia. Toimeksianto koskee myös kulttuurin merkitystä

kehitykselle ja hyvinvoinnille sekä eri ikä- ja väestöryhmille samoin kuin tasa-arvoisten mahdollisuuksien toteutumista. Lisäksi toimikunta tarkastelee mm. kulttuuriympäristön ja kulttuuriperinnön säilyttämistä ja suojelua sekä valtionhallinnon, kunnallishallinnon, yksityisen sektorin sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden roolia kulttuurin edistämisessä.

Selontekoa valmistelevan toimikunnan pääsihteeri, neuvotteleva virkamies Hannele Koivunen toteaa, että selonteon lähtökohtana on yhteiskunnallisten muutosten heijastuminen taiteen ja kulttuurin toimintatapoihin sekä globaalisti että Suomessa. – Työn pohjaksi analysoidaan kansainvälisiä makrotason muuttujia, taiteen ja kulttuurin orastavia kehityslinjoja sekä taiteen ja kulttuurin viime vuosien uudistuksia, ohjelmia ja kehittämissuunnitelmia Suomessa, Koivunen kertoo”

<http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2009/02/kulttuuriselonteko.html> (Luettu 23.11.2009)

Tulevaisuusselontekoa on valmisteltu poikkeuksellisen avoimesti, mm. sosiaalisen median kautta niin, että tavalliset kansalaisetkin ovat saaneet esittää näkemyksiään. Uudenlainen avoimuus valmistelutyössä hakee mallinsa avoimen keskustelun eikä hallintobyrokratian perinteestä. On siis lupa odottaa, että kulttuurin tulevaisuusselonteko tulee antamaan osviittaa niistä tulevaisuuden suuntaviivoista, joilla taiteen ja kulttuurin kenttää uudistetaan ja kehitetään pitkälle tulevaisuuteen. Tuon kehittämisen suunta tulee olemaan yksi keskeinen lähtökohta luovan hybriditalouden ekosysteemisten ja eettisten muotojen neuvottelussa.

Kansainvälistyminen ja aluekehitys

Suomessa aluekehitys nähdään edelleen selkeästi Suomen rajojen sisäpuolella tapahtuvana taloudellisten resurssien jakautumisena ja maantieteellisesti tasapainoisen kehityksen aikaansaamisena. Luovan talouden kannalta sen vauhdittaminen edellyttää kansainvälistymisen tuomista aluekehitykseen. Suomea ei voi ajatella enää rajojensa suojaamaksi, vaan suurelta osin immateriaalinen ja digitalisoitunut tuotanto on maantieteellisesti riippumattomampaa kuin ennen.

Umeå Institute of Design (Umeå University) on erinomainen esimerkki siitä, että maailman 30 johtavaan muotoilukouluun kuuluvan yliopiston pitkälle erikoistunut osa ei ole kärsinyt sijoituspaikastaan. Se ei kuitenkaan ensisijaisesti pyri oman alueensa muotoilutarpeen tyydyttämiseen, vaan tavoitteena on globaalien tason merkitys omalla fokusalueellaan. Ratkaisevaa tuntuisi olevan kansainvälisten suhteiden rikkaus sekä luovien osaajien että yrityskentän vuorovaikutuksen pysyvyys.

Vertailuissa esimerkiksi suomalaisten yliopistojen maantieteellinen asema ei ole merkittävästi ruotsalaisia heikompi, mutta viimeksi mainittujen kansainväliset verkostot ovat merkittävästi suomalaisia vahvemmat. (Suomalaisen innovaatiojärjestelmän arviointimateriaalit 2009). Myös luovan kentän yritystoiminnan toimijoiden kansainvälinen verkottuminen on meillä pohjoismaisia kollegoja heikompi.

On selvää, että EU-tasoiset puiteohjelmat suunnataan enenevässä määrin jo pitkään toimineille, vahvoille verkostoille, joiden toiminta lähenee jo kiinteitä innovatiivisia

ekosysteemejä. Tulevaisuudessa ei ole enää kyse verkottumisen tukemisesta, vaan olemassa olevien ja vakiintuneesti organisoituneiden verkostojen toiminnan mahdollistamisesta, mikä on mahdotonta pelkän projektirahoituksen varassa. Tarvitaan pysyviä ratkaisuja uuden toiminnan turvaamiseksi. EU tasoisesti innovaatiopolitiikkaa ollaan myös uudistamassa ennakkoluulottomampaan suuntaan (Business Panel report on future innovation policy 2009).

Naapurimaamme Ruotsin sekä kansainväliset esimerkit muista samankokoisista jälkiteollisista maista osoittavat, että ne ovat aloittaneet jo laman aikana – ja siitä huolimatta – voimakkaan panostuksen luovan talouden kehittämiseen. Näitä kansainvälisen kehittämisen esimerkkejä tulisi hyödyntää myös Suomessa etsittäessä kehittämisen ja sen organisoitumisen tapaa.

Kopioiminen maailmalta ei kuitenkaan ole ratkaisu Suomen luovan talouden tulevaisuuteen. Toivottu tulevaisuus vaatii tavoitteellisuutta ja tekemisen resurssien on lähdettävä omista lähtökohdista, jotta niihin voi kytkeytyä paikallisen innovaation mahdollisuus. Kokoluokan ja kehitystoimien rakenteiden vertailun vuoksi seuraavassa muutama esimerkki maailmalta:

- Creative Industry Innovation Centre, Australia 2009–2012, 17 000 000 AUD (n. 9 000 000 €)
<http://www.enterpriseconnect.gov.au/Innovation/Pages/CreativeIndustriesInnovationCentre.aspx> (luettu 23.11.2009)
- Ruotsin valtio sijoittaa aikaisemmin lisäksi 73 000 000 SEK (n. 7 000 000 €) kulttuurin ja luovan kentän yritystoiminnan kehittämiseen vuonna 2010. Suurimmat panostukset tehdään erityisesti korkeakoulujen, kehittäjätahojen sekä innovaatiotoimintaa rahoittavien toimijoiden, kuten Vinnova yms. yhteistyön kehittämiseen.
- Tanska aloitti voimakkaan luovan talouden kehittämisen 2000-luvulla ja vuonna 2009 maassa on käynnistymässä kaksi merkittävää luovan talouden aloitetta vuosille 2010–2013:
  - Centre for Cultural Economics (50 000 000 DKK, n. 8 000 000 €), joka kehittää luovaa taloutta kaikessa liiketoiminnassa.
  - Experience Economy Zones (90 000 000 DKK, n. 12 000 000 €), jonka erityisfokukseen on valittu muoti, musiikki, ruoka ja pelit. Kussakin näissä on oma kehittämisohjelmansa, joissa investoidaan kilpailun kautta kehittämisrahoitusta (10 000 000 DKK/fokusalue, n. 1 400 000 €) neljän vuoden aikana.

Johtopäätöksiä

Talous, samoin kuin kulttuuri, ei ole säilyttävä museo vaan dynaaminen systeemi, jonka ekologia alati elää ja muotoutuu uusiin suuntiin. Valtakunnallisilla hankkeilla annetaan lähinnä viesti siitä, mitä nämä ekologiat voivat olla ja minkälaisia näköaloja ne avaavat. Ne kertovat millaista tulevaisuutta Suomessa rakennetaan ja minkälaiselle kehittämisen polulle on lähdetty. Luovassa taloudessa on kyse vahvasti uutta luovasta dynaamisesta prosessista, joka ohjaa osittain itseään ja jossa asetetaan tulevaisuuskuviin perustuvia tavoitteita. Prosessin kypsymisen ja vakavoitumisen aika on nyt käsillä. Tämä edellyttää markkinointihenkisestä ”luovuushypestä” irrottautumista ja talouden haasteiden monimuotoisuuden analyttistä tarkastelua.

Hybriditalouden dynamiikka näkyy usealla muullakin talouden kentällä eikä rajoitu ainoastaan kulttuurin ja luovan kentän toimintaan. Se on taloutemme suurimpia muutospaineita, jonka vaikutukset tulevat nousemaan esiin seuraavan vuosikymmenen kuluessa. On omasta toiminnastamme kiinni, näemmekö tilanteen mahdollisuutena uutta luotaavaan ja ennakoivaan tulevaisuustyöhön vai päätämmekö keskittyä totuttujen toimintatapojen ja vanhojen rakenteiden säilyttämiseen.

Mikään kulttuurielämän, talouden tai hallinnon sektori – ei julkinen eikä yksityinen – voi yksin vastata tähän haasteeseen, vaan tarvitaan voimakasta yhdessä luomisen tahtoa ja tekoja politiikkatoimijoiden kesken, sekä voimakasta ja laajaa tasaveroista verkottumista luovan kentän toimijoihin. Nyt tarvitaan aitoa, eettisesti kestävästä avausta luovan talouden kehittämiseksi ja tulevaisuuteen tähtäävän yhteistyön ehdoista neuvottelemiseksi. Tämä edellyttää osin myös vanhan hallintokulttuurin uudistamista.

Luovan talouden kehittäminen on Suomessa kansainvälisiä verrokkimaitamme vaatimattomampaa ja epäyhtenäisempää. Pirstaleisuuden haaste näyttäisi koskevan innovaatiojärjestelmäämme laajemminkin (vrt. Suomen innovaatiojärjestelmän arviointimateriaali 2009). Toimijakenttä on hajanainen ja toiminnan muodot ovat hyvin järjestäjätahosta riippuvia. Kolmen erilaisen luovan talouden markkinoiden näkökulman kannalta Suomessa on monitasoista ja moninaista projektitoimintaa, mutta pysyvät rakenteet kehittämistoiminnalle puuttuvat.

Rakenteiden puuttuessa on vaikea arvioida, missä määrin Suomi kykenee saamaan luovan talouden kannalta olennaisia voimavaroja liikkeelle ja vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin sen keinoin. Luovan talouden keskustelua vaivaa hajanaisuus ja melko yllättävästi myös osin näköalattomuus: ei tiedetä onko kyseessä tulevaisuuden kannalta vakavasti otettava ilmiö (tulevaisuuden arvaamattomuus) tai ei uskalleta tai voida ryhtyä kehittämistoimiin (puuttuvat resurssit). Tätä ajattelua globaalin laman ilmapiiri vahvistaa entisestään. Solmu tulisi avata ja lähestyä haasteita perinteisestä poikkeavista suunnista.

Hallintorajojen väliset raja-aidat sekä kehitystoiminnan rakenteet ja toimintamallit soveltuvat nykyisellään varsin kirjavasti – ja osin vaillinaisesti – luovan talouden kehittämiseen. Luovien sisältöjen yritystoiminnan dynamiikkaa ymmärretään alueellisesti ja hallinnon alojen sisällä hyvin vaihtelevasti. Ajattelu nojaa usein yleistyksiin ja teollisen aikakauden ratkaisuihin,

vaikka istuvan hallituksen Työn, yrittämisen ja työelämän -politiikkaohjelma listaa parisenkymmentä aloitetta muutoksen aikaansaamiseksi. Olisikin ensiarvoisen tärkeää turvata muutosvoima niin, että 'business as usual' – tavalliseen tapaan – ajattelu ei saisi voittoa työvoima- ja elinkeinopolitiikan kehittämisessä. Monin paikoin tulevaisuus pyritään kohtaamaan edelleen vanhoja toimintamalleja puolustamalla ja vanhoja rakenteita muokkaavilla toimenpiteillä, jotka eivät tunnu yksin riittävän.

Kehittämisedellytyksiä vaivaa myös ristiriitaisuus. Markkinoilla tuotantoresurssien kontrolloimisesta ollaan laajasti siirtymässä hyödyntämisen verkottuneeseen mahdollistamiseen. Hallintokoneisto pyrkii valitettavasti samanaikaisesti lisäämään kontrollia. Esimerkkinä tästä ovat muun muassa yrityspalvelurakenteen monimutkaiset päätöksenteko- ja raportointikäytänteet, joita vaikkapa yrittäjien on vaikea ymmärtää ja jotka johtavat pahimmassa tapauksessa kehittämiseen tarkoitettujen resurssien käyttämättä jäämiseen. Byrokraattisuuden lisääntyminen puolestaan halvauttaa sinänsä toimiviakin järjestelmiä. Tällöin kehittämiseen tarkoitettujen resurssit sitoutuvat merkittävin osin kehittäjä- ja raportointirakenteiden ylläpitoon ja vähemmän markkinoilla toimivien ihmisten, yrittäjien, yritysten ja yhteistyöverkoston toiminnan edistämiseen.

Lisähaasteen muodostaa se, että osa työvoimapolitiittisesta toiminnasta ei tunnista uusien työmarkkinoiden toimintaperiaatteita eikä yrityskehitysjärjestelmä tunnista luovan talouden markkinoiden kuluttamisen ja tuottamisen verkottunutta rakennetta. Samalla järjestelmissä lienee osia, jotka tuotantorakenteen yleisen murroksen seurauksena ovat lähinnä rakennemuutoksen pahimpien vaikutusten pehmentämiseen pyrkiviä. Ne eivätkä sellaisina sovellu uuden ja erilaisen yritystoiminnan tai erilaisten yrittäjyyden muotoihin perustuvan työmarkkinarakenteen kehittämiseen, mikä luo tarpeen uudenlaisien toimintamallien etsimiselle ja kokeilemiselle.

Olemme siis tilanteessa, jossa tarvitaan olemassa olevien rakenteiden muokkaamista ja palveluiden kehittämistä sekä uudenlaisten toimintamallien ja näköalojen avaamista. Tämänkaltainen tilanne, jossa yksi ja sama järjestelmä joutuu tarjoamaan palveluja molempiin tarpeisiin, on erittäin haastava. Näin erilaisiin tarpeisiin eivät samat palvelukonseptit ja -muodot mitenkään pysty. Vaarana on resurssien hukkaaminen siten, että tuotetaan rakenteita ja kehitystoimintaa menneen maailman tarpeisiin ja kadotetaan suhde talouden dynaamiseen kehitykseen. Onkin siis ilmeisen välttämätöntä muuttaa järjestelmää sisältä, mutta myös kokonaan sen ulkopuolella olevaa kehitystoimintaa.

Tyypillisesti monimutkaisissa organisaatioissa kehittämistarpeen kahtiajakoisuuteen on vastattu siten, että konsernien sisälle on perustettu toimintaa ja prosesseja erittäin hyvin tuntevien toimijoiden muodostamia ventures-tyyppisiä kehitysyksiköitä, joilla on johdon ja omistajien vahva tuki. Toisaalta uuden ajattelun varmistamiseksi on perustettu aivan uusia toimintoja, erityisesti luottamuksellisen verkottumisen ja yhteistyön mahdollistamiseksi. Usein nämä on organisoitu uuden toimijan, esimerkiksi yhteistyöyrityksen (joint venture) kautta. Voisi ajatella, että luovan talouden kehittämistoiminto voitaisiin rakentaa samankaltaisen toimintaperiaatteen mukaan.

Esitän luovan talouden kehittämiseksi Suomessa seuraavaa:

1. Luovan talouden kehittämishankkeiden koordinaatio tiiviisti työ- ja elinkeino- sekä opetus-, ulkoasiain- ja valtionvarainministeriöiden kesken; yhdessä luomisen politiikat ja laaja, hallinnonaloja yhdistävä tulevaisuustyö

2. Perustettavaksi luovan talouden potentiaalin vauhdittamiseen ja rakenteen uudistamiseen pysyvä kaksiosainen kehittäjätoiminto (yksi osa TEM-konsernin sisäpuolelle ja toinen yhteisrahoitteisesti ulkopuolelle), jonka osia yhdistää jatkuva tulevaisuusprosessi 2010–2013.

Luovan talouden kehittämishankkeiden koordinaatio

Luovan talouden alueelle asettuvat kehittämishankkeet ovat toimijoiden tasolla vahvasti verkottuneita, mutta ohjelmallisesti niiden väliset suhteet ja tavoitteet ovat vailla työnjakoa ja koordinaatiota. Tavoitteellisen toiminnan takaamiseksi tällainen koordinaatio on välttämätöntä.

Hallinnonalojen (TEM, OPM, VM, UM) ylimmän johdon olisikin sovittava yhteistyöstä niin, että toivottujen tulosten saavuttaminen voidaan varmistaa ja toteutumisen edistymistä voidaan seurata. Erityisen toivottavaa olisi työn pitkäjänteisyys, jotta toimintaa ei pirstaloitaisi tarpeettomasti. Yhteistyön on mahdollistettava tilanne, jossa päällekkäisyydetkin olisivat voimavara ja osa moninaisille kohderyhmille relevantiksi tekemisen prosessia. Suomen IPR-strategian toimenpiteiden toteuttamisesta pitäisi myös sopia hallinnonaloja yhdistävällä tavalla.

Kehittämishankkeiden koordinaatio luo pohjaa myös luovan talouden kehittäjätoiminnon perustamiselle, ja on sen toiminnan kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Luovan talouden vauhdittamiseen ja palvelutarjonnan uudistamiseen kaksiosainen kehittäjätoiminto

Luovan talouden kehittämiseksi olisi Suomeen perustettava kehittäjätoiminto, jonka tehtävänä olisi yhtäältä kehittää nykyisiä toimintatapoja ja palveluita sellaisiksi, että ne paremmin kohtaisivat yrittäjävaltaistuvan luovan toiminnan kentän tarpeet sekä sen toimintakulttuurin erityispiirteet. Toisaalta on välttämätöntä kehittää hybriditalouden toimintaedellytyksiä, jotka poikkeavat olennaisilta osiltaan perinteisen suuryritysvetoisesta ja niukkojen resurssien kontrolloimiseen perustavasta toiminnasta.

Luovan hybriditalouden dynamiikkaan keskittyvää tutkimus- ja kehitystoimintaa sekä toimivia rahoitusmalleja luovien sisältöjen talouden alueella tulisi rakentaa yhteistyön hengessä useiden rahoittajien kesken. Kahden kehittäjätoiminnon osan tulisi olla nivottuna toisiinsa vahvalla tulevaisuusprosessilla, joka varmistaisi laajan yhteistyön ja tulevaisuuskuviin sitoutumisen. Lisäksi uusien avausten siirtäminen ja keskinäinen vuorovaikutus on välttämätöntä järjestää pysyvällä prosessilla sirpaleisen kentän kokoamiseksi ja toimijaverkoston osallistumisen laajentamiseksi.

Kehittäjätoiminto jakautuu kahteen osaan. Ensimmäinen osa on LUUTA (TEM ventures), joka perustetaan TEM-konsernin sisälle. LUUTA:n toiminta on pysyvästi resursoitua, ja projektiorganisaation jäsenet toimivat kukin TEM konsernin osien tehtävissä sekä osana LUUTA-organisaatiota. LUUTA-organisaatio voi verkottua myös muiden hallinnonalojen kanssa. LUUTA-projektiorganisaatiota johtaa hallinnonaloista (TEM, OPM, VM, UM) koostuva johtoryhmä. LUUTA on TEM:n strategisista hankkeista poiketen pysyvä toimintatapa ja sillä on resurssit ja mahdollisuudet kehittää ja pilotoida uusia toimintamalleja työ- ja elinkeinopolitiikan palvelurakenteeseen.

Luovan talouden aloitteen tehtävät:

1. Verkottaa ja uudistaa TEM-konsernin työvoimapalveluiden, yrityskehitys- ja innovaatiojärjestelmän osia, ja rakentaa luovan talouden aloite eli LUUTA-projektiorganisaatio konsernin keskeisten osien nimetyistä toimijoista. Kehittäminen tulee kytkeä kiinteästi luovan kentän yrittäjyyden ja yritystoiminnan edistämiseen.
2. Organisoida luovien sisältöjen liiketoimintaan sisältyvän potentiaalia edistäviä palvelukonsepteja, joka mahdollistavat työvoima- ja elinkeinopalvelujen pilotoimisen ketterinä 'yhden luukun' palvelukonsepteina yhdessä ELY-keskusten kanssa sekä TEM-konsernin kehittäjätoimijoiden kanssa (mm. Tekes ja Finpro). Pilottiesimerkkejä voisivat olla vaikkapa luovalle kentälle suunnatut omat työvoimatoimistopalvelukonseptit ja yrityskehitysjärjestelmän palvelujen konseptointi luovan kentän eri alueiden yrittäjille ja yritystoimintaan sopiviksi.

Toinen osa kehittäjätoimintoa on Hybriditalouden laboratorioverkosto eli HYBLAB. HYBLAB sijoitetaan TEM-konsernin ulkopuolelle, ja sen toiminta ja resursointi järjestetään yhteistyönä eri hallinnonalojen sekä luovan talouden toimijakentän kanssa. HYBLAB-verkoston toiminta on valtakunnallista. HYBLAB-toiminnon järjestäminen kilpailutetaan niin, että varmistetaan verkostolaboratorion toiminnan ja kehittymisen kannalta mahdollisimman hyvin verkottunut ja pysyvään toimintaan tähtäävä toimija. On välttämätöntä, että kilpailutuksessa painotetaan erityisesti toteuttajien kansainvälistä verkottuneisuutta, kokemusta sekä olemassa olevia verkostoja. Tärkeätä on sekä kyky että halu sitoutua pitkäjänteiseen kehitystyöhön, jonka keskeinen tehtävä on kutsua laajasti toimijakenttää tulevaisuusorientoituneeseen yhteistyöhön vertaisverkottumisen hengessä.

Hybriditalouden laboratorioverkoston tehtävät:

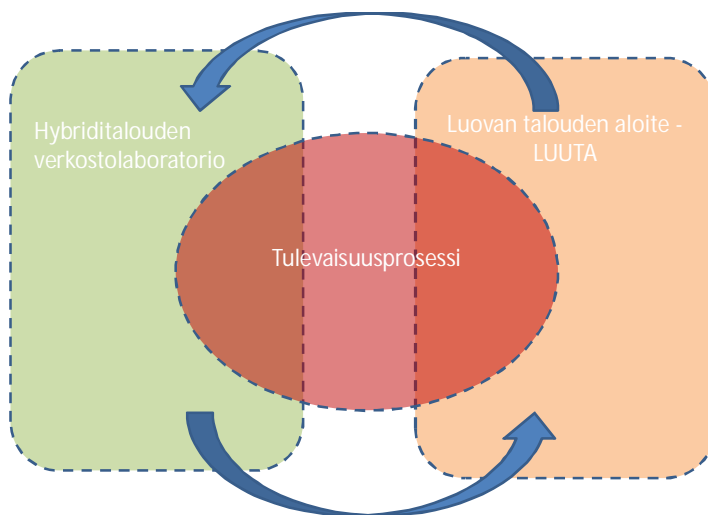
1. Vauhdittaa ja verkottaa luovan hybriditalouden tutkimus- ja kehitystoimintaa kaikissa Suomen korkeakouluissa ja linkittää kehitystyötä kansainvälisiin 'think tank' -toimijoihin ja tuoda Suomeen aihepiirin keskeisiä suuntauksia ja toimintamalleja.
2. Verkosto pilotoi kehitys- ja tutkimustoimintaa sekä hybriditaloudelle tyypillisiä organisoitumisen tapoja yhdessä yritystoiminnan, kulttuurin kentän, tuottaja- ja kuluttajayhteisöjen, yliopistollisen tutkimus- ja kehitystoiminnan, kansalaisyhteiskunnan toimijoiden, rahoittaja- ja säätiökentän sekä alueellisten toimijoiden kanssa.

Luovan talouden aloite -projektiorganisaatiota ja Hybriditalouden laboratorioverkostoa perustetaan yhdistämään pysyvä, laadullinen tulevaisuusprosessi. Tulevaisuusprosessi on välttämätöntä sekä kehittämisohjelmien koordinaation osana että tulevaisuusorientoituneen kehittämisen ytimenä. Tulevaisuusprosessin toteutus ulkoistetaan TEM-konsernin ulkopuolelle, ja sen toteutus kilpailutetaan. Kilpailutuksessa erityinen painoarvo annetaan luovan talouden dynamiikan asiantuntemukselle, olemassa oleville vahvoille verkostoille, ennakoinnin sekä tulevaisuuden tutkimuksen järjestelmällisten menetelmien kehitystyölle sekä kansainvälisen tason tulevaisuustyön kokemukselle.

Tulevaisuusprosessin tehtävät:

1. Linkittää kehittäjätoiminnon osat toisiinsa sekä varmistaa näiden pysyvä vuorovaikutus.
2. Yhdistää TEM-ennakoinnin määrällistä tietoa laadullisen tulevaisuustyön prosesseihin, sekä osallistaa laajasti hallinnonaloja (OPM, VM, UM, Suomen Akatemia, Tekes) ja muita sidosryhmiä (muun muassa säätiökenttää, luovan kentän toimijoita, yritys-elämää, kuluttajayhteisöjä ja kansalaistoimintaa) luovan hybriditalouden haasteen esiin nostamien kysymysten pohtimiseen ja ratkaisujen etsintään.
3. Tuoda yhdessä luomisen periaate kehittämisohjelmien koordinaatioon ja kehittämiseen sekä aidosti etsiä tulevaisuuden näköaloja hallinnon alat ylittävällä tulevaisuustyöllä.

Kehittäjätoiminnon rakenteen hahmotusta

Kuvio 8. Luovan talouden kehittäjätoiminto.

Kehittämistoiminnon perustamiseen tulee varata 20 000 000 €(vrt. Tanska) vuosille 2010–2013. Rahoitus jakautuu toimintojen kesken niin, että ehdottomasti suurin osa jaetaan kilpailutettuna ohjelmarahana tulevaisuusprosessissa valittaville fokusalueisiin keskittyville ohjelmakokonaisuuksille.

- A. Luovan talouden aloite – LUUTA (TEM Ventures): Keskittyy työvoima- ja elinkeinopoliittisten välineiden arvioimiseen luovan talouden toimijoiden näkökulmasta yhdistämällä TEM-konsernin asiantuntijuutta. LUUTA:n toiminnan varmistaminen edellyttää riittävää resursointia pilottien ja uusien toimintamuotojen kokeilemiseen.
- B. Luova tulevaisuusprosessi: Kansainvälisesti huipputasoinen tulevaisuusprosessi, jonka tehtävänä on huolehtia mahdollisimman laajasta ja kenttiä yhdistävästä

osallistamisesta ja ymmärryksen kehittämisestä. Lisäksi prosessissa tulee kasvattaa tulevaisuustyön analyyttisten menetelmien osaamista Suomessa.

- C. Hybriditalouden laboratorioverkosto – HYBLAB (Hybrid Networks Laboratory):
Keskittyy hybriditalouden toimintamuotojen tutkimukseen ja kehitystoimintaan sekä näihin liittyvien innovaattoriverkostojen aktivoimiseen. Erityinen painotus tulee olla luovan hybriditalouden tutkimus- ja kehitystoiminnan valtakunnallisessa hankerahoituksessa siten, että voimaannutetaan radikaalisti uusia toimijaverkostoja.

On toivottavaa, että varsinkin TEM-konsernin ulkopuolelle sijoitettavan kehitystoiminnon osien rahoitus ja toiminta voidaan järjestää yhteistyössä hallinnonalojen kanssa niin, että ne aidosti olisivat yhteisiä aloitteita. Näistä uusista aloitteista löytyy hyviä kansainvälisiä esimerkkejä, joista tässäkin raportissa on mainittu muutamia.

Lähteet

- Alanen, A. (2006) Luovaan talouteen päästään vain kaikkien alojen luovuuden avulla. Heinäkuun artikkeli, Cream.
http://www.cream oulu.fi/tutkimus/documents.KK_artikkeli_Alanen.pdf
- European Commission (2009) Business panel report on future innovation policy. European Commission: DG Enterprise & Industry. October 2009.
http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/panel_report_en.pdf (Luettu 23.11.2009)
- Flores, J. (2009) Totalt 73 miljoner till kulturella näringar. *Dagens Nyheter*. 17.9.2009.
<http://www.dn.se/kultur-noje/nyheter/73-miljoner-till-kulturella-naringar-1.954859>
- Grönlund, M. & Taalas, S. (2005) Muutos ja murros – puoli vuosisataa suomalaista sanomalehtikustantamista. Teoksessa Reponen, T. (toim.) *Perheyrittäjyyden voimin alueelliseen ja kansainväliseen menestykseen*. Turku: Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja C-1:2005, 55–89.
- Gueller, G., Geppert, J., Taalas, S. & Toivonen, T. E. (2006) *Economy of Culture in Europe*. European Commission: DG Education & Culture.
http://ec.europa.eu/culture/key-documents/doc873_en.htm (Luettu 23.11.2009)
- Hautamäki, A. (2009) Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä. Teoksessa Kaunisharju, K. (toim.) *Luova talous ja kulttuuri innovaatiopolitiikan ytimessä*. Opetusministeriön julkaisuja 2009:30, 6–25.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm30.pdf?lang=fi>
- Heiskanen, I., Kangas, A. & Mitchell, R. (toim.) 2002. Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet. Helsinki: Tietosanoma.
- Howkins, J. (2001) *The Creative Economy*. London: Penguin Books.
- Howkins, J. (2009) *Creative Ecologies*. UQP. (Tulossa)
- Häkkinen, L. & Taalas, S. (2008) *Economic Contribution of Copyright-Based Industries in Finland 2000, 2003, 2004 and 2005*. Helsinki: The Finnish Copyright Institute Publications. 28:2008.
- Inkinen, S., Karkulehto, S., Mäenpää, M. & Timonen, E. (toim.) 2006. Minne matka, luova talous? Media Creativa. Oulu: Kustannus Oy Rajalla.
- Kim, W.C. & Mauborgne, R. (2004) Blue Ocean Strategy. *Harvard Business Review*, October, 76–84.

- Mediaryhmä (2007) *Luovan kentän yritystoiminta – Elinkelpoisuus ja kehityssuunnat*. Uudenmaan TE-keskus: SILE-projekti.
http://www.digibusiness.fi/uploads/attachments/1182411799_luovan_kentan_yritystoiminta.pdf
- Taalas, S. (2009) Notes on Fan Organization – Organization of Consumption in Copyrighted Economy. Teoksessa Pyykkönen, M., Simanainen, N. & Sokka, S. (toim.) *What about Cultural Policy? – Interdisciplinary perspectives on culture and politics*. Jyväskylä: SoPhi 144.
- Taalas, S. & Hirsjärvi, I. (2008) Rising Shadow – Tieteis- ja fantasiakirjallisuuden fanien organisaatiotutkimuksen kentällä. Teoksessa Nikunen, K. (toim.) *Fanikirja*. Jyväskylä: Nykyluktuurin Tutkimuskeskus. 96:2008, 200–224.
- Taalas, S. & Rehn, A. (2007) Tekijänoikeus ja jälkiteollisen talouden omistamisen murros. Teoksessa Mylly, T., Lavapuro, J. & Karo, M. (toim.) *Tekemisen vapaus. Luovuuden ehdot ja tekijänoikeus*. Helsinki: Gaudeamus, 59–79.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2009) *Aineettomien oikeuksien strategia ennakoi tulevaa: Luovan työn ja innovaatioiden hyödyntämistä tehostetaan*. 26.3.2009.
<http://www.valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=257540>
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2009) Suomen innovaatiojärjestelmän arviointimateriaali.
<http://www.tem.fi/?s=3161> (23.11.2009)
- Valtioneuvosto (2009) *Valtioneuvoston periaatepäätös kansallisesta aineettomien oikeuksien strategiasta*. 26.3.2009.
<http://www.valtioneuvosto.fi/tiedostot/julkinen/periaatepaatokset/2009/IPR-strategia/145451.pdf> (Luettu 23.11.2009)
- Valtonen, A. (2007) *Redefining Industrial Design – Changes in the Design Practice in Finland*. Helsinki: Helsinki School of Arts and Design.
- Viestinnän keskusliitto VKL (2009) *Viestintäalasta voittaja – viestintäalan toimialastrategia*.
http://www.vkl.fi/files/588/Viestintaalasta_voittaja_-_viestintaalan_toimialastrategia_-_raportti.pdf (Luettu 23.11.2009)

Liite

LUOVAN TALOUDEN TOIMIJAKENTTIÄ

Luovan talouden laajassa toimintaympäristössä toimijakenttä käsittää julkisen hallinnon organisaatiot tukitoimineen, yksityiset yritykset, yrityskehittämisen ja kolmannen sektorin yhdistyksineen, sekä yksittäiset ihmiset, erilaiset aktiiviset yleisöt ja kuluttajayhteisöt. Toimijakenttä lavenee myös sellaisiin paikallisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin yhteistyötahoihin, jotka luovat edellytyksiä itse toiminnalle ja sen kehitystyölle. Toimijakenttää kuvaava liite on siis lähtökohtaisestikin väistämättä epätäydellinen (ks. Heiskanen, Kangas, Mitchell (toim.) 2002).

Parhaillaan työ- ja elinkeinoministeriön luovan talouden strateginen hanke teettää *Luovan talouden kehittämisen nykytila* -kartoitusta, jossa kuvataan toimijakentän näkemyksiä tulevaisuuden haasteista. Tämän selvityksen pohjaksi kuvataan kartoitustyön alustavana tuloksena näyttäytyviä toimijakentän osia, joissa parhaillaankin tapahtuu keskustelun siirtämistä erilaisten kenttien välillä. Näissä siirtymissä on luovan talouden kehitystyön kannalta dynaamisin osa.

- 1) Kulttuurisen vaihdantatalouden ja luovien sisältöjen talouden siirtymä.
- 2) Luovien sisältöjen talouden ja luovan hybriditalouden siirtymä.
- 3) Kulttuurisen vaihdannan kentän ja luovan hybriditalouden siirtymä.

Politiikkatoimijat

EU:n ja Suomen politiikkaohjelmat ja yhteistyömahdollisuudet

Luovan talouden kannalta keskeisimmät hallitus- ja politiikkaohjelmat ovat kuuluneet pääosin työ- ja elinkeinoministeriön sekä opetusministeriön hallinnonaloille. Maaseudun osalta kysymykset koskettavat myös maa- ja metsätalousministeriön ja tekijänoikeuskysymysten osalta oikeusministeriön hallinnonaloja, veropolitiikan osalta valtionvarainministeriötä ja kansainvälistämiskysymysten osalta ulkoministeriötä. Maahanmuuttoasioiden edistäjänä keskeinen kansallinen toimija on sisäasiainministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaan kuuluvat esimerkiksi luovien ammattilaisten toimeentuloturvaan ja työhyvinvointiin liittyvät kysymykset.

Eduskunta ja poliittiset puolueet sekä valiokunnat ovat keskeisiä toimijoita pohdittaessa luovan talouden tulevaisuutta ja sitä ohjaavia lakeja ja säädöksiä. Kansallisten toimijoiden kansainvälisiin verkostoihin kuuluvat esimerkiksi Euroopan unionin elinkeinopolitiikkaa, innovaatioita, tutkimusta, yrittämistä, luovuutta ja kulttuuria edistävät yksiköt ja ohjelmat. Esimerkiksi Euroopan rakennerahastojen tuella on käynnistetty lukuisia luovan talouden kehittämisohjelmia ja verkostoja.

Vuosi 2009 on ollut Euroopan unionin luovuuden ja innovaation vuosi, joka on tuonut keskusteluihin luovuuden poikkisektoriaalisuuden ja esimerkiksi muotoilun saamat uudet merkitykset. Tulevaisuudessa sekä kansallinen poikkihallinnollinen että kansainvälinen

yhteistyö lisääntynee, kun eurooppalaiset ja pohjoismaiset luovan talouden organisaatiot muotoutuvat ja vakiintuvat.

Ministeriöt ja valtakunnalliset virastot ja laitokset

Työ- ja elinkeinoministeriössä sekä opetusministeriössä on lukuisia luovan talouden kehittämistyöhön osallistuvia toimijoita. Tässä mainittakoon TEM:n luovan talouden strategisen hankkeen lisäksi TEM:n työllisyys-, yrittäjyys- sekä innovaatio-osastot, ja erityisesti jälkimmäisen yhteydessä toimiva kysyntäinnovaatioryhmä.

Opetusministeriössä luovan talouden kysymykset kuuluvat osaksi kulttuuripoliittista ohjausta, esimerkiksi koulutusta, luovuutta ja sen tulevaisuutta koskevaan suunnittelutyöhön ja hallintoon. Luovan talouden kannalta merkittäviä aloitteita ja toimenpiteitä toteutetaan esimerkiksi taideyksikön kulttuuriviennin ja -vaihdon tulosalueella sekä kulttuuriyksikön tekijänoikeuden tulosalueella.

Useimmat ministeriöiden alla olevat valtakunnalliset virastot, laitokset ja yhteisöt ovat luovan talouden olemassaolon ja edistämisen kannalta merkittäviä mahdollistajia. TEM:n alaisuudessa toimivista organisaatioista luovan talouden kehittämiseen osallistuvat ainakin Finnvera Oyj, Finpro ry, Kuluttajatutkimuskeskus, Matkailun edistämiskeskus MEK, Patentti- ja rekisterihallitus PRH, Tekes, TE-keskukset, Teollisuussijoitus Oy, TUKES, VTT sekä Työ- ja elinkeinotoimistot. OPM:n osalta puolestaan mukana ovat erityisesti Opetushallitus, Suomen Akatemia, yliopistot ja korkeakoulut aine- ja tutkimuslaitoksineen sekä kirjasto-, museo- ja arkistolaitokset.

Työelämä, koulutus ja tutkimus

Luovan talouden koulutuksen ja tutkimuksen, työelämän ja yritystoiminnan merkittävimpiä toimijoita ovat kaikki luovan kentän osaajat ja ammattilaiset rahoitusmuodoista riippumatta: työntekijät ja yrittäjät, opiskelijat ja tutkijat, kouluttajat, suunnittelijat ja virkamiehet. Alla on lueteltu lyhyesti esimerkkejä luovan kentän kehittäjistä. Luovien sisältöjen ja osaamisen merkityksen näkeminen osana innovaatioympäristöjen luomista ja innovaatiopolitiikkaa laventaa toimijakenttää entisestään. Horisontaalisen innovaatio- ja myös koulutuspolitiikan merkittävä toimija on valtioneuvoston ja ministeriöiden Tutkimus- ja innovaationeuvosto (entinen Tiede- ja teknologianeuvosto) linjauksineen.

Koulutus, tutkimus ja yrityskehittäminen ovat valtion ja kuntien rahoitusjärjestelmissä siinä missä taide ja kulttuurikin. Erityisiä rahoitukseen osallistuvia tahoja ovat muun muassa Finnvera, Suomen Akatemia, Tekes, Sitra ja muut säätiöt sekä Veikkaus Oy.

Luovaan talouteen, luovaan johtamiseen, luoviin sisältöihin ja kulttuurintuotantoon liittyvää koulutusta ja tutkimusta on eri yliopistoissa ja korkeakouluissa, ammattikorkeakouluissa, säätiöissä ja sektorilaitoksissa. Lisäksi tutkimusta tehdään esimerkiksi Taiteen keskustoimikunnassa, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cuporessa ja Tilastokeskuksessa, Elinkeinoelämän keskusliitossa EK:ssa ja yksityisissä konsultointiyrityksissä sekä monin eri tavoin kentälle verkostoituneissa think tankeissa.

Luovien toimijoiden verkottamiseen, työelämän edunvalvontaan tai muuhun järjestäytymiseen osallistuvat toimiala- ja ammattijärjestöt tekevät oman sektorinsa osaamista ja sitä koskevia haasteita näkyväksi ja osallistuvat eri tavoin työelämän edunvalvontaan.

Edunvalvontajärjestöjä ovat ammattiliitoista esimerkiksi Akavaan eli korkeasti koulutettujen työmarkkinakeskusjärjestöön kuuluvat Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Tieteentekijöiden liitto sekä Akavan Eritysalojen jäsenyhdistykset kuten Taide- ja kulttuurialojen ammattijärjestö TAKU ry ja Museoalan ammattiliitto MAL ry.

Luovien sisältöjen talouteen liittyviä kysymyksiä pohtivat niin Esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien tekijänoikeusyhdistys Gramex ry, Kopiosto ry, Suomen audiovisuaalisen alan tuottajat SATU ry, Suomen elokuvatuottajien keskusliitto ry, Suomen elokuvatoimistojen liitto ry, Suomen Musiikkikustantajat ry, Suomen Muusikkojen Liitto ry, Säveltäjät ja sanoittajat Elvis ry, Suomen ohjelmatoimistot ja agentit ry, Freelancemuusikot ry, Suomen Jazzliitto ry, Suomen Kansanmusiikkiliitto ry, Suomen peliohjelmisto- ja multimediatallennesyhdistys FIGMA ry, Suomen Ääni- ja kuvatallennetuottajat ÄKT ry, Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto ry, Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus sekä Visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusyhdistys Kuvasto ry.

Erilaisia kattoverkostoja ovat esimerkiksi uusimpana Suomen Arts & Business Ammattilaiset SABA ry, mutta myös Luovan työn tekijät ja yrittäjät eli *Lyhty ry*, johon kuuluu mm. AV-tuottajien tekijänoikeusyhdistys Tuotos ry, Forum Artis – valtakunnallisten taiteilijajärjestöjen yhteistyöjärjestö – sekä 11 muuta yllämainittua luoviin sisältöihin erikoistunutta jäsenyhdistystä.

Edunvalvontaa jäsenilleen tarjoaa myös Teollisuustaiteiden liitto ORNAMO, Suomen Taiteilijaseura jäsenliittoineen (MUU ry, Suomen Kuvanveistäjäliitto ry, Suomen Taidegraafikot ry, Taidemaalari liitto ry ja Valokuvataiteilijoiden liitto ry), Suomen Näyttelijäliitto, Finlands svenska författareförening, Suomen Näytelmäkirjailijaliitto, Suomen Kirjailijaliitto, Suomen tietokirjailijat ry, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto, Suomen Säveltäjät, Suomen Journalistiliitto ja Suomen freelance-journalistit ry, Teatteri- ja mediatyöntekijät TEME ry jne.

Näissä ja lukuisissa muissa taiteilijoiden ja kulttuurityöntekijöiden järjestöissä käydään runsaasti keskustelua työelämän uusista muodoista sekä kulttuurin tuotannosta ja taloudesta. Keskustelut vertautuvat kiinnostavasti eri yrittäjäjärjestöissä sekä työnantajien edunvalvontaa edustavissa organisaatioissa käytyihin keskusteluihin.

Keskeiset luovan kentän yritystoiminnan kehittämis- ja vientiorganisaatiot on lueteltu jäljempänä. Raja eri toimintamuotojen välillä on liukuva, sillä musiikin tai peliteollisuuden kehittämis- ja vientiorganisaatiotkin pyrkivät lisäämään oman kenttensä toiminnan näkyvyyttä ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Lisäksi monet julkisen sektorin organisaatiot, kuten kirjastot, museot ja arkistot ovat verkottuneet keskenään ja järjestäytyneet tukemaan ja valvomaan kentän toimintaa. Kentän tyhjentävä kuvaaminen onkin mahdotonta: kansallisten järjestöjen lisäksi toimijoina on lukuisia paikallisia järjestöjä ja monitasoinen järjestökenttä saa jatkuvasti uusia muotoja.

Aluekehittäminen ja yrityskehittäminen

Luovan talouden aluekehittämisessä lähtökohtana on usein ollut sekä alueen vetovoimaisuuteen liittyvien piirteiden että luovan kentän elinkeinotoiminnan kehittäminen. Ne kuuluvat kuitenkin merkittäväksi osaksi lukuisten erillislaitosten ja alueellisten rahoittajien ja kehittäjätoimijoiden työkenttää: TE-keskukset ja tulevat ELY-keskukset,

maakuntaliitot, seutukeskukset, kunnat ja kaupungit, Suomen Kuntaliitto, kehitysyhtiöt tai kehittämissyhteisöt, kattojärjestö Seudulliset Kehittämissyhteisöt eli SEKES ry, teknologiakeskukset ja Suomen Teknologiakeskusten liitto TEKEL ry.

Aluekehittämisessä voidaan strategisista toimijoista erotella hankkeiden toteuttajat ja toisaalta toimeenpanevat toimijat sekä sellaiset seudulliset kehittämissyhteisöt, jotka toimivat molemmassa rooleissa. Myös erilaisten tutkimus- ja oppilaitosten rooli alueellisessa kehittämistoiminnassa näkyy sekä edellytysten, kuten koulutuksen ja tietopääoman luomisessa, että verkostoissa ja hankkeiden toteutuksen tasolla.

Aluetasolle jalkautettavia valtakunnallisia ohjelmia ovat KOKO – eli Alueellinen koheesio- ja kilpailukykyohjelma (TEM). Lähes kaikki Suomen kunnat ovat ilmoittautuneet KOKO-verkostoon, jonka ”luovat alat ja kulttuuri”-verkostoa koordinoi Rauma (vrt. aikaisempi AKO:n kulttuuriverkosto). Sen päätavoitteisiin kuuluu edistää luovaa taloutta osana aluekehittämistä ja toisaalta osana elinkeinoelämää.

Aluetasolla toimivat OSKE-osaamiskeskusohjelmat, kuten Matkailun ja elämystuotannon -osaamiskeskusohjelma, sekä esimerkiksi Culminatum Innovationin koordinoima Uudenmaan DIGIBUSINESS osaamiskeskus ja osaamisintensiivisten markkinoiden synnyttämiseen keskittynyt avoin innovaatiofoorumi KIBS Forum. Matkailun ja liikunnan toimijat on jätetty tämän avauksen ulkopuolelle, vaikka ne kuuluvatkin luontevasti monien organisaatioiden verkostoihin ja kehittämiskohteisiin.

Paikalliset ja alueelliset luovan talouden kehittämishankkeet toimivat aluetalouden kehittämisen sekä kaupunki-, elinkeino- ja kulttuuripolitiikan välimaastoissa. Cursor Oy -hanke käynnistyy Kotkan-Haminan seudulla toimintamuotonaan luovan kentän yritysten palvelut, liiketoimintaklinikat, yrityshautomot ja verkostoyhteistyö. Hanke keskittyy esittäviin taiteisiin ja tapahtumatuotantoon, visuaalisiin taiteisiin ja kirjallisuuteen, arkkitehti- ja suunnittelupalveluihin, muotoilupalveluihin ja käsityöhön.

Luova Tampere on Suomen suurin alueellinen luovan talouden kehittämishanke. Ohjelma kehittää luovan kentän yrittäjyyttä ja innovatiivisuutta sekä kasvattaa Tampereen vetovoimaa. Luovikko on puolestaan Turun seudulla toimiva luovan kentän osaja- ja kehittäjäverkosto, joka toimii liiketoiminnan kasvualustana ja pyrkii lisäämään kulttuurialojen ja elinkeinoelämän vuorovaikutusta. Luovikon toiminta keskittyy muotoilun, musiikin ja yrityspalveluyritysten kentille, mutta verkostoon kuuluu toimijoita monilta muiltakin sektoreilta sekä alueellisista kehittäjäorganisaatioista. Myös Turun kulttuuripääkaupunki -hanke ja sen taustalla toimiva 2011 -säätio samoin kuin Helsingin saavuttama Maailman muotoilupääkaupungin asema vuonna 2012 tuottavat lukuisia aloitteita ja konkreettisia tekoja kansalaisten luovan yritteliäisyyden ja luovan talouden edistämiseksi.

Oulu 15 –hankkeessa luovan talouden näkökulmat ovat strategisina työkaluina seudun vetovoimaisuuden lisäämisessä, kulttuuripalveluiden ja infrastruktuurin parantamisessa, uusien palvelukonseptien ja kumppanuuksien luomisessa sekä luovan kentän yrittäjyyden tukemisessa. POLTE on ”Porvoon ja Itä-Uudenmaan luovien toimialojen kehitysohjelma”, jonka on tarjonnut luovan kentän yrityksille ja ammattilaisille työkaluja kasvuun ja oman elinkeinon kehittämiseen. SARKA – Luova Pohjois-Savo 2008–2010 -hanke luo näyttämöitä kulttuurin tekijöiden ja käyttäjien kohtaamiselle. Samalla kulttuurin ammattilaisille luodaan näytön paikkoja, edistetään heidän työllistymistään ja kannustetaan luomaan uusia yhteistyömalleja.

Alueelliset esimerkit osoittavat kehittäjäkentän moninaisuuden ja sirpaleisuuden. Monien hankkeiden ansiosta toimintaa on kuitenkin saatu jalkautettua myös pysyvämpiin rakenteisiin: luovien sisältöjen tuottajille tarjottaviin yrityspalveluihin alueellisiin kehittämiskeskuksiin tai kehitysyhtiöihin, kaupunkien elinkeinopalveluiden yhteyteen sekä yrityshautomoihin.

Esimerkiksi Jalostamo-konseptista on kehittynyt työ- ja elinkeinoministeriön luovan kentän yrittäjyyttä edistävä valtakunnallinen yritysneuvontapalvelu, jota toteutetaan alkavien yrittäjien ja pk-yritysten liiketoimintaosaamisen kehittämisohjelman (APAKE) hankkeessa. Palvelulla avustetaan alkavia ja nuoria yrityksiä sekä liiketoimintamallien että tuotekehityksen jalostamisessa. Hankkeen koordinointi tapahtuu Keski-Suomen ELY-keskuksessa.

Alueellisia luovan yrittäjyyden hautomopalveluja ja verkostoja tarjoavat lisäksi ainakin Arabus Helsingissä ja CreVe Turussa sekä edellä luetellut alueelliset kehittämishankkeet. Yritysten kehittämistä on tarjolla myös monissa osaamiskeskuksissa sekä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteydessä toimivissa hankkeissa. Yritysten kehittämistä ja viennin edistämistä toteutetaan myös valtakunnallisissa järjestöissä. Diges ry on alkuaikojen sisältöliiketoiminnan kehittämisestä siirtynyt yleisemminkin luovia sisältöjä hyödyntävien pk-yritysten kehittämiseen. Musex ry eli Music Export Finland Association ry edistää suomalaisen kevyen musiikin tunnettuutta ja kansainvälistymistä, Neogames Oy peliteollisuuden vientiä ja markkinointia, ja Favex ry puolestaan keskittyy vientiin ja markkinointiin audiovisuaalisen tuotannon osalta. Edellä mainitut valtakunnalliset järjestöt tekevät työtä myös oman kenttensä tunnettuuden puolesta. Design Forum Finland on puolestaan Suomen Taideteollisuusyhdistyksen ylläpitämä promootio-organisaatio.

Edellä mainittujen hankkeiden ja järjestöjen lisäksi erilaiset taiteen tiedotuskeskukset (Näyttelyvaihtokeskus Frame, Tanssin tiedotuskeskus, Teatterin tiedotuskeskus, Fili, Sirkuksen tiedotuskeskukset, Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus Fimic) sekä opetusministeriön tukemat kulttuuri- ja tiedeinstituutit luovat kulttuuriviennin tukiverkostoja ja muodostavat siltoja uusille kotimaisille ja kansainvälisille areenoille.

Luovan talouden läheinen yhteys ns. KIBS-aloihin tuo toimijakenttään myös erilaisten muiden tutkimus- ja kehittämispalveluiden toimijoita: taloudellista ja lainopillista konsultointia erityisesti tekijänoikeuskysymyksissä, markkinointi-, ja insinööripalveluita, liikkeenjohdon konsultointia ja IT-palveluita, arkkitehti- ja muotoilupalveluita.

Luovan kentän yritystoiminnan kehittäjäverkostot ja hankkeet

Kaikki yllämainitut tahot ovat verkottuneet laajasti edistääkseen tavoitteitaan. Alustavasti vaikuttaa kuitenkin siltä, että luovaa taloutta, yritys- ja aluekehitystyötä sekä kulttuurin tuotantoa edistäviä kansallisia ja kansainvälisiä verkostoja leimaa pääosin toiminta omien kenttensä sisällä. Kuitenkin verkostot hakevat muotoaan myös osana koko muuttuvaa luovan talouden kansallista ja kansainvälistä toimintakenttää.

Esimerkiksi KOKO-ohjelman tavoitteena on parantaa alueellisen kehittämistyön toimintatapoja, verkottaa ja luoda kehittämisedellytyksiä kaikille aloille. Luovan kentän yritystoimintaa palvelevia verkostoja ja verkostohankkeita koko maan tasolla edustaa esimerkiksi Elinkeinoharjoittajien keskusliiton Luovien toimialojen neuvottelukunta LUNE, luovan kentän kehittäjille palveluja tarjoava Luova Suomi (ESR-hanke) sekä

suomenruotsalaista kulttuurikenttää verkottava Produforum. Kentällä toimii myös lukuisia epämuodollisia verkostoja kuten ACID (Anonymous Creative Industries Developers), sekä yksittäisten kehittämis- ja toimialajärjestöjen ympärille kehittyneitä verkostoja.

Luovan kentän yritystoiminnan tuotekehitystä ja uusia toimintamalleja edistetään tyypillisesti hankerahalla, kuten Jalostamon esimerkissä edellä. Muita hankkeita ovat esimerkiksi CREADA ja Sillanrakentajat, jotka keskittyvät sekä yrittäjyyden kehittämiseen että agenttien ja vientiammattilaisten valmentamiseen. Sammon Takajat puolestaan pyrkii tuotekehittäjien ammattitaidon kehittämiseen osana erikoisammattitutkintoa. Pääkaupunkiseudulla toimii myös sähköisten viestintä- ja media-alan yritysten verkottaja ja hankkeiden toteuttaja Forum Virium Helsinki (läheisessä yhteistyössä Helsingin kaupungin ja Culminatum Innovationin kanssa).

TEM:n käynnistämässä luovan talouden strategisessa hankkeessa tuotekehitys ja uudet toimintamallit ovat jatkossakin yhtenä toimintalinjauksena. Luovan talouden toimijat vastaavat tulevaisuudessa yhä useammin myös sellaisiin tulevaisuuden haasteisiin, jotka perinteisesti ovat olleet kestävään kehitykseen tähtäävän ympäristöministeriön sekä hyvinvointiasioita edistävän sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hallinnon alaa.

Hybriditaloudessa muodot sekoittuvat, jolloin muodostuu esimerkiksi sekä luovaa yrittäjämäistä toimintaa harrastus- ja ammattimaisen toiminnan (proam), opiskelun ja elinkeinotoiminnan sekä eläkkeen ja yrittäjyyden välimaastossa. Mukana on myös kestävyyttä ja tasa-arvoisuutta korostavaa eettistä yrittäjyyttä.

Rahoittajat

Yritysten kehittäjät toimivat yhteistyössä tuotannon ja tuotekehitysrahoituksen toimijoiden sekä erilaisten vienninedistämiseen erikoistuneiden tahojen kanssa. Tuotekehityksen ja tutkimuksen rahoitus on osittain peräisin samoilta toimijoilta, eivätkä ne kovin erillisiä kenttiä olekaan. Yritysten saama hyöty on tällöin paitsi tuotekehityksessä, myös rahoitettujen hankkeiden puitteissa saaduissa asiantuntija- ja koulutuspalveluissa.

Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta ry koordinoi säätiöiden työtä. Monet säätiöistä ovat suuntautuneet teknologisiin ratkaisuihin tai jonkin tietyn kapeamman kulttuurin tai taiteenalan kentälle. Rajattuja toimialoja tukevia rahoitusohjelmia on myös Tekesin, TE-keskuksen ja Finnveran ohjelmissa, kun taas Sitra toimii pääosin omien ohjelma-aloitteidensa kautta.

Keskeisiä toimialakohtaisia tuotannon ja/tai tuotekehityksen rahoittajia ovat esimerkiksi Taiteen keskustoimikunta alueellisine ja alakohtaisine taidetoimikuntineen, Elokuvasäätiö, Elokuvakomissio (POEM Pohjois-Suomen elokuvakomissio ja muut alueelliset elokuvakomissiot), AVEK Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus, ESEK, Edistävän säveltaiteen edistämiskeskus, Nordic Game Program, MediaDesk Finland (peliala, AV-alat) ja LUSES, Luovan Säveltaiteen Edistämissäätiö.

Säätiöt ja muut kehittämisavustuksia jakavat rahoittajat toimivat eri tavoin yhteistyössä muiden julkisten toimijoiden kanssa. Esimerkiksi alueelliset elokuvakomissiot toimivat yhteistyössä paikallisten elinkeinopalveluiden kanssa houkutellessaan alueelle tuotantoyhtiöitä; elokuvatuotannot valjastetaan siis palvelemaan alueiden brändäystä ja markkinointia.

Kulttuurisen vaihdannan ja tuotannon kenttä

Yllä on mainittu keskeisimpiä luovan talouden kehittäjätoimijoita luovien alojen näkökulmasta. Kulttuurisen vaihdantatalouden ja luovien sisältöjen kenttää on niin ikään sivuttu monin osin esimerkiksi järjestökenttää kuvattaessa, mutta esimerkiksi lukuisat kulttuuri- ja taidealan organisaatiot, tapahtumat ja tapahtumatuotanto on tässä jätetty tarkemmin kuvaamatta.

Kulttuurisen vaihdannan kenttä sisältää kuitenkin erilaisia taiteen ja kulttuurin tuotannon ja kulutuksen yksittäisiä toimijoita taustayhteisöineen: taiteilijat, taiteilijaryhmät, kulttuurityöläiset ja tutkijat, jotka tekevät työtään vaihtuville yleisöille ja kulloisellekin työnantajalle – mutta myös itselleen.

Ammattimaisuuden ja harrastamisen raja on usein liukuva, ja merkittäviksi toimijoiksi voidaan lukea erilaiset kuluttaja-tuottaja-yleisöt, fanit ja harrastajat. He ovat luoviin tuotoksiin intohimoisesti suhtautuvia aktiiveja, jotka esimerkiksi oman päivätyönsä rinnalla kuluttavat ja myös tuottavat jatkuvasti uusia luovia tuotoksia. Toiminta tapahtuu yksin ja ryhmissä, erilaisten yhteistyömallien ja medioiden välityksellä. Toiminta ja tapahtumat keskittyvät sisältöihin, ei tunnistautumiseen ja näkyvyyteen luovien alojen toimijoina.

Tämän toimijaryhmän kontaktit rikkovat usein perinteisiä toimialarajoja ja kenties luovat uusia, sillä ne rakentuvat yhteisten sisältöjen ympärille. Olennaista on kuitenkin se, että kaikilla kentillä voi syntyä sellaisia tekemisen ammattilaisia, jotka kehittävät luovista sisällöistä uusia tuotteita ja liiketoimintaa sekä uudistavat olemassa olevaa uusilla muodoilla.

Luovan kentän yritystoiminta

Tämän toimijakuvauksen lähtökohta on taloudessa ja markkinoissa, jolloin merkittäväksi toimijaryhmäksi muodostuvat yritykset. Tässä yhteydessä oleellisia ovat yrityksen koosta riippumatta kaikki kulttuuri- ja luovan kentän yritykset samoin kuin ne yritykset, jotka muilla tavoin hyödyntävät luovia sisältöjä osana yrityksen strategista osaamista.

Näkemyks luovien sisältöjen kautta yritystoiminnalle, tuotteille ja palveluille saatavasta lisäarvosta muodostaa yhä tärkeämmän pohjan kaikkien yrittäjien ja työntekijöiden osaamiselle. Niinpä ryhmästä erottuvat myös ne teollisuusalojen suuryritykset, joilla luova osaaminen tai esimerkiksi muotoilu ja ”design thinking” ovat yritystoiminnan tiedostettuina ja strategisina kulmakivinä.

Lisäksi monet luovan talouden yrityksistä löytävät paikkansa luovia sisältöjä tuottavien tahojen ja jakelijoiden välistä, työllistäen paitsi itseään, myös arvoketjujen muita osapuolia. Luovan talouden yrittäjätoimijoiden lista – jossa tässä yhteydessä ei haluta mainita yksittäisiä yrityksiä toisten edelle – kasvaa myös silloin, kun huomio kiinnittyy luovia tiloja, laitoksia ja instituutioita ylläpitäviin ja keskenään verkottaviin toimijoihin, viestinnän ja markkinoinnin ammattilaisiin sekä mediatoimialaan laajemminkin.

Arvoketjuissa tapahtuvat muutokset ja uudet toimintamallit haastavat myös yrityskentän toimijat asemoimaan itsensä uudelleen osana talouden murroksia, luovaa hybriditaloutta ja muuttuvia toimintaympäristöjä. Lisäksi muutokset luovan talouden yrityskentässä haastavat koko yrityspalvelujärjestelmän, verohallinnon ja työmarkkinatoimijat kehittämään paitsi

yrittäjyyttä, mutta myös luovien alojen osaajien työllistymistä yrityksissä erilaisia toimeentulomuotoja yhdistellen. Toimijakentän liikkuvuuteen, kansainvälistymiseen ja uusiin rahoitusmuotoihin on kiinnitettävä jatkossa erityistä huomiota, ja täydennettävä toimijakarttaa yhteisvoimin.